

SLOVAN

Mesečnik za književnost,
umetnost in prosveto

1902-3

VSEBINA:

Ivan Cankar: V temi	269
G. F. Tabor: Ti siješ kot cvetka	275
A. Divazal: Jakob Arbes	277
G. F. Tabor: V ognju rdečem	280
Demeter: Polna njiva je pšenice	280
Zofka Kvedrova: Nada	282
Jos. Kostanjevec: Lahkoživci	287
Fran Govékar: Gorjančeva Marijanica	290
Listek.	295
Jan Hus	296
Književnost: Dr. J. Tomišek: Narečje v Bosni in njega sklanjatev. — R. Perušek: Iv. Vrhovec. — Dr. Lončar: Profesor Simon Rutar. — Zur Pflege der slovenischen Schriftsprache an österr. Gymnasien. — Dr. Vlad. Ravnhar: Sokolska ideja in Slovenci. — Zofka Kvedrova: Iz naših krajev. — Jan. Trdine zbrani spisi. — † Ivan Škrjanec.	
Gledališče in glasba: Legionarji. — V. Parma: Uvertura. — Malorusko gledališče v Lvovu.	
Umetnost: Razstava ženskih ročnih del. — „Vesna“.	
Tehnika: Assuanski jez v Egiptu.	
Raznoletosti: † Papež Lev XIII. — Dvestoletnica Petrograda.	
Naše slike: Srečko Magolič: Ob Gradašci pri Kozarjih. — A. Gvalz: Dobre moje kokoši. — Vlaho Bukovac: Petero čutov. — Saloun in Pfeiffer: Spomenik J. Husa. — Fr. Pavačič: Deca raja. — Fr. Boucher: Mlada lju-bezen. — Jakob Arbes (portret). — Praga: Karlov most in Mala Stran s Hradčani; — Veliki trg z mestno hišo in Tynsko cerkvijo. — J. Malčevskij: Obsojenci v Sibiriji. — Z razstave ženskih ročnih del. — Fr. Boucher: Venera pri toaleti.	

Leto 1.

„JEŽ“ humoristično - satiričen list z izvirnimi ilustracijami,

izhaja vsako prvo in tretjo soboto v mesecu na celi poli četvorke ter stane na leto 6 kron, na pol leta 3 krone; za Nemčijo 7 kron 20 vinarjev, za vse druge države 8 kron 40 vinarjev na leto.

Upravništvo „JEŽA“ v Ljubljani.

Naročajte

izborno

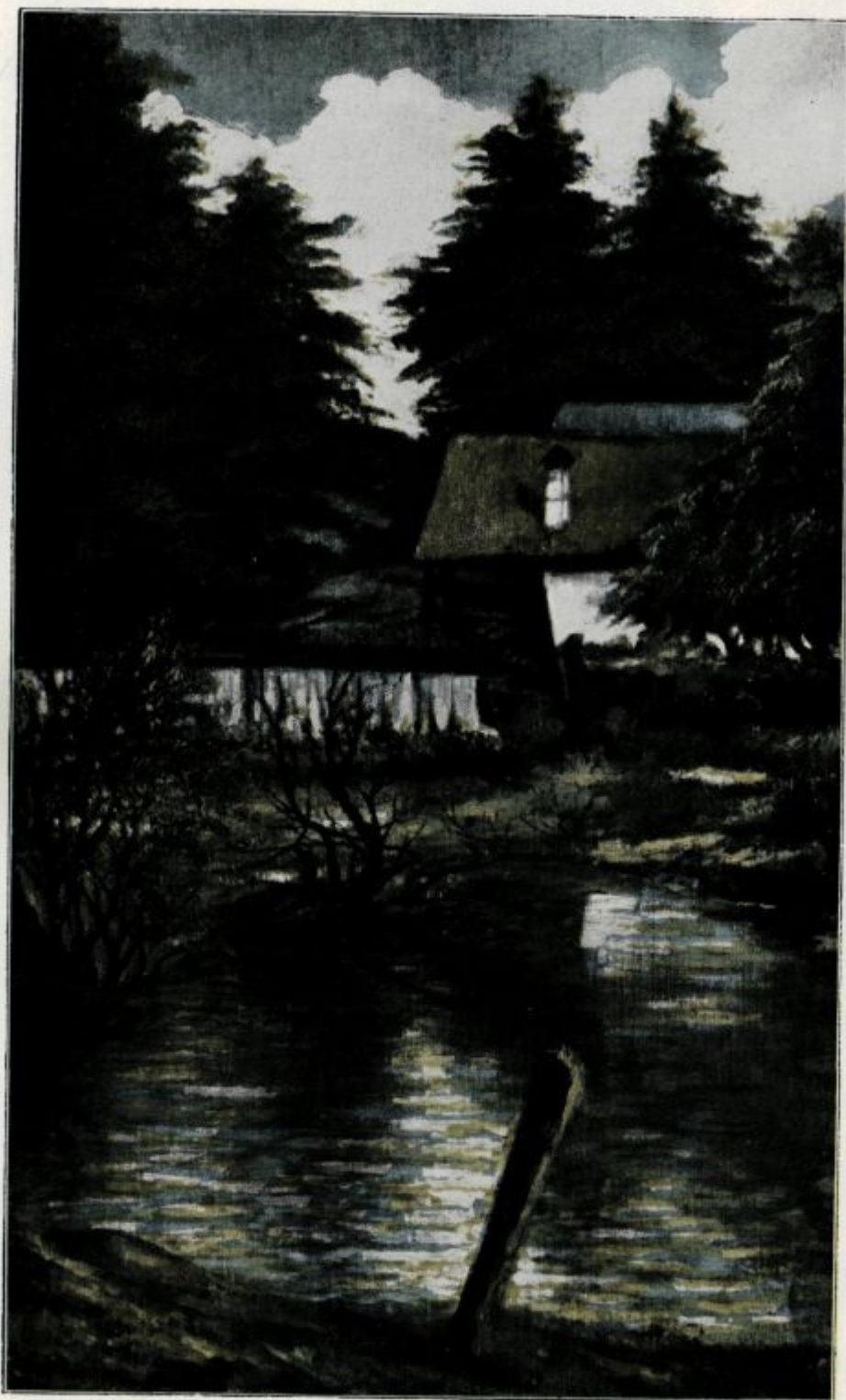
**ljubljsko
delniško
pivo**

iz pivovaren

Žalec in

Laški trg

Naročila sprejema
centralna pisarna
v Ljubljani, Gradišče 7.

SREČKO MAGOLIČ:
OB GRADAŠICI PRI KOZARJIH.

VLAHO BUKOVAC:
PETERO ČUTOV.

V TEMI.

Spisal Ivan Cankar.

Mračilo se je. Bilo je še zgodaj, ali na zahodu so se vzdigali oblaki, gosta, siva meglà brez oblik, in tako je izginilo solnce. Vroče je bilo še zmirom in soparno; okna so bila odprta in prašilo je v sobo.

Soba pa je bila majhna in skoro brez pohištva; durim nasproti je bilo dvoje oken z razbitimi šipami; tudi ogledalo, ki je viselo med okni v nekdanj pozlačenem okvirju, je bilo na sredi ubito; ob eni steni zofo, pred njo miza in dvoje stolov; na drugi strani postelja in nad njo podoba Matere božje z Jezusom v naročju.

Troje otrok je bilo v sobi. Ana, dvanajstletno deklè, je sedela na nizkem stolcu in je krpala. Ozrla se je časih na sestro Tončko in na brata, ki sta sedela za mizo in igrala domino. Ana je imela resen, skoro starikav obraz; dolg je bil in koščèn, nelep, samo oči so bile lepe in velike, čudno mirne, kakor jih imajo ljudje, ki so doživeli mnogo. Njeno telo je bilo dolgo in

neokretno, hodila je z moškimi koraki. Bolj vesel in otročji je bil obraz njene mlajše sestre; živo so se svetile oči in ustnice so bile rdeče in polne. Brat, najmlajši izmed njih, je bil podoben Ani; tudi njegov obraz je bil resen, bolj širok, toda iste sive, nezdrave barve.

Oblaki so se vzdigali višje, v sobo je legel mrak. Ana je vstala in se je naslonila ob okno; gledala je po cesti navzdol, kakor da bi koga pričakovala. Čas bi bilo, da bi prišla mati; šest je že morda.

Prisedla je k mizi, da bi igrala s sestro in bratom. Toda premislila se je; ležalo ji je na srcu nekaj neprijetnega in sama ni razumela, kaj je bilo. Žalostni so tisti večeri, ko leži v izbi prezgodnji mrak in se vzdigajo zunaj oblaki.

In tedaj se tudi Tinetu ni hotelo več. Naslonil se je s komolci na mizo in v tistem hipu je bil njegov obraz zelo star. Tončka se je vzdignila, da bi šla v kuhinjo in iskala po omari.

Zabobnelo je nekje v daljni daljavi; že so plezali oblaki proti mestu, bili so že skoro nad strehami. Zapihal je veter preko ceste in vzdignil se je prah.

Tine je prašal: „Čegav je bil tisti voz, Ana, ki se je peljal zjutraj mimo?“

Prašal je in ni pričakoval odgovora. Lep je bil voz, pozlačen, in voznik je imel zlate porte. Švignil je mimo in nikjer ga ni bilo; kakor cesarjev voz. In Tinetu je bilo, kakor da je bil tisti voz vse, o čemer je sanjal — vse, Velika noč, cesarski Dunaj, pomaranče in kolači... „Hí-i!“ in nikjer ga ni bilo več.

Tončka je zajokala v kuhinji.

„Kaj ni nič kruha, Ana?“

„Počakaj, da pridejo mati!“

„Zakaj ne pridejo mati?“

Tončkin obraz ni bil nič več vesel, tudi v njenih očeh se je prikazala skrb.

„Kaj pač prinesejo mati?“ je sanjal Tine in ni pričakoval odgovora.

Vsi trije so se zamislili. Govorili bi bili živahno in veselo o lepih stvareh, ki jih pač prinesejo mati, ali ležalo jim je na srcih nekaj neprijetnega. Zakaj žalostni so večeri, ko leži v izbi prezgodnji mrak in se vzdigajo zunaj oblaki.

Ana se je vrnila k oknu in ko se je sklonila, so ji vihrali lasje v vetru. Gledala je po ulici navzgor, navzdol — zdaj se morda prikaže mati z belim zavojem pod pazduho, prinese dela, prinese kruha. Ali ni se prikazala. Pogledala je Ana proti nebu, in glej, vsega so bili že pokrili oblaki, sivi in težki, do vrha polni vodé.

„Napravi luč, Ana; temà je!“

Ana je šla v kuhinjo po svetilko; ali svetilka je bila skoro prazna, komaj za pol ure je bilo še olja. A do tedaj pride pač mati, pride morda še prej. Napravila je luč.

Luč pa je bila čudna tisti večer, ni mogla pregnati temé. Sence, ki so bile zunaj in so segale v izbo, niso hotele izginiti. Velik rumen kolobar je bil na mizi, ali v izbi je bilo vse temno in vse temno je bilo zunaj.

„Kam so šli mati?“ je prašala Tončka.

Ana ni vedela odgovora. Napotila se je bila mati kakor mnogokdaj — morda brez cilja, nihče ni vedel kam. Samo to so vedeli, da se vrne z belim zavojem pod pazduho.

Pomislila je Ana in v prsih jo je zbolelo; spreletelo jo je kakor bojazen.

Tudi Tineta je bilo spreletelo ob istem času. „Igrajmo!“ je dejal in posedli so okoli svetilke. Igrali so na dolg, ker niso imeli ne krajcarjev, ne orehov. Ali ko so doigrali prvo pot, so nehali.

Težko jim je bilo, kakor da se snuje nekje nekaj nelepega, neprijaznega, in zato so bile težke tudi roke, kakor lesene; ležale so mirno v naročju, naslanjale so se na mizo.

Ali je ugašala luč, ali pa so rasle sence ter pile svetlobo. Bilo je zmirom temnejše; na obrazih, ki so se sklanjali k svetilki, je bila rumena luč. Take obraze imajo mrličji, kadar se tresejo ob odru plameni sveč.

Ozrla se je Ana na cesto; še se je svetilo medlo, morda samo od svetilke, ki je gorela ob oglu; debele kaplje so padale v prah.

„Poglej, Ana, še ti, če ni več kruha v omari!“

„Nič več ga ni.“

„Tudi jabolka nobenega?“

„Počakaj, da pridejo mati!“

Zdaj se je domislila Ana, kako se je bila mati napotila. In spomnila se je tudi na reči, ki bi jih drugače ne opazila. Zdaj jih je opazila in sama se je prestrašila nerazumljive bojazni, ki se je plazila polagoma v srce in je rasla zmirom bolj.

Mati je hodila vse popoldne po izbi, zmirom od duri do okna, glavo sklonjeno, roke prekrizane na prsih. Vsi so bili spodaj, Tine in Tončka, in tudi Ana je pogledala v izbo samo časih in se je vrnila pred hišo na prag. In kadar je pogledala v izbo, je hodila mati molčé, s težkimi koraki, in se ni ozrla nanjo. Ko se je že skoro mračilo, je ogrnila mati ruto in je šla. Nikogar ni pogledala in nič ni naročila; Tine je šel za njo, ali ko se ni ozrla nanj, je postal ob oglu in se je vrnil.

Ana je čutila bojazen, toda ni je razumela. Tako je odhajala mati zmirom in tudi zmirom je tako hodila po izbi, od duri do okna, glavo sklonjeno, roke prekrizane na prsih, srepo skrb na obrazu... Samo zdaj bi ne smelo biti tako, zakaj žalostni so taki večeri.

„Luč umira!“ je vzkliknil Tine, in ves prestrašen je bil, kakor da bi se bližalo nekaj neveselega.

Ana je stopila k svetilki in jo je privila; za svetilo se je, toda spet je temnel rumeni kolobar na mizi, nižal se je plamen. Vsi so strmeli v ta plamen, ki je pojemal tako hitro; že so se prikazovale rdeče iskre, prasketalo je, umiralo, čudno je rdela in trepetala poslednja svetloba, trepetala je tudi na plašnih obrazih, ki so se sklanjali globoko. Ana je privila, odvila, in v tistem hipu je bila temà vsenaokoli; oči so strmele in niso videle ničesar.

Tončka je zajokala.

„Mati!“

Zajokala je, ali prestrašila se je in umolknila. Tudi jok je bil prevesel in preglasen za to čudno temò, ki je bila napolnila vso izbo in tam zunaj vso cesto in ves svet.

Deževalo je in časih je udarila kaplja ob okno, kakor da bi potrkala nevidna roka.

„Pozno je že!“ je izpregovoril Tine; glas mu je bil tih in boječ; strah ga je bilo tišine in ni se je upal žaliti.

Komaj je Tine izpregovoril, se je oglasila v odgovor ura v sosednjem stanovanju; zid je bil tenak in slišali so čisto natanko hreščéče, ubite udarce, ki so rezali v tišino kakor s skrhanim nožem. Ura je bila pokvarjena; bilo je in bilo neprestano, našteli so trinajst udarcev; nato je zahreščalo, kakor da bi se vrtilo s čudovito naglostjo veliko število drobnih kolesc; in vse je bilo tiho.

Bojazen je utripala v srcih in iz bojazni so se porajale čudne misli, kakoršnih ni ob belem dnevu in ki čakajo tam v sencah. Vesele so morda časih, ali tisto veselje je bolešno; ne frfotá prijetno, kakor metulj v solncu, in tudi ni glasno, kakor pesem; molčí in leží pod težko mislijo, živ človek v rakvi.

Pride morda mati, vsa obložena, z veselim nasmehom v obrazu. „Glejte, otroci, kaj sem vam prinesla. Ali ste že težko čakali? Skočí, Tine, po olja! Očedi svetilko, Ana!“ In stopi k mizi, odvija številne zavoje . . . Morda stopa že po stopnjicah . . . Upanje je utihnilo, da bi ne motilo prijetnih korakov. Ali so bili koraki? Glasilo se je in je utihnilo, oddaljilo se je; samo v mislih so bili koraki, in ko so se misli razžalostile, so koraki utihnili.

Od veselega upanja pa je ostala v srcu kal, kililo je neprestano in je raslo in je vzcvetelo.

Morda se spremeni življenje nenadoma — konec vseh skrbi in konec temè. Godé se čudeži na svetu, veliko število jih pripovedujejo knjige in vsi so resnični, ker so napisani. „Šel je nekoč fant po cesti, ves žalosten in lačen. Pa pride gospod in ga potrka po rami . . .“ In nekoč je bil pastir . . . „Nekoč je bil pastir, ki je pasel ovce svojega gospodarja in si je želel v svet, bogve kam. Pa se pripelje mimo lepa kočija in iz kočije stopi gospod . . .“ In nekoč niso imeli ne kruha, ne moke . . . „Ne kruha, ne moke in fant je šel v cerkev in je molil. Pa pride zjutraj gospod in . . .“ Zmirom se gode čudeži na svetu in zato se zgodi čudež tudi zdaj. Kaj bi ne bil greh, da bi bilo zastonj vse to upanje? Kaj bi

ne bila pregrešna misel, da Bog ne sliši tega upanja? . . . V svetlobo, v deveto deželo so se izgubile misli . . .

Zapihal je veter in kakor da bi stresel in udaril z močno rokó, se je odprlo okno na stežaj. Duri so se stresle v tečajih.

Ana je šla zapirat okno. Vsa je trepetala, bojazen se je spremenila v grozo.

Tončka je zaklicala: „Strah me je, Ana; lučí!“ Hodili so po izbi in so iskali, če bi bil kje ostanek sveče. Po prstih so hodili, oprezno, in prestrašili so se, če se je zadel kdo ob stol, ob posteljo. Gosta temà je bila zunaj, deževalo je in pljusknil je časih ob okno močen val.

Ana je vztrepetala, zadela se je bila ob nekaj mrzlega, ob neznano roko.

„Kdo je tukaj? Ali si ti pri meni, Tončka?“

„Jaz sem tukaj, ob postelji.“

„Kdo je pri meni?“

„Jaz sem ob oknu“, je zaklical Tine.

„Nekdo je bil zraven mene in se me je dotaknil z mrzlo roko. Sedimo za mizo in se stisnimo skupaj.“

Sedli so na zofo vsi trije. Držali so se za roke in so se tiščali tesno drug k drugemu.

Ali ko je sedela Ana mirno, je pričela misliti — tiste čudne misli, ki so čakale v sencah že dolgo in so stopale zdaj razločno pred njene prestrašene oči.

Mahoma je vstala, tresla se je po vsem životu in zobje so šklepetali.

Misel je bila, ki je ni bilo mogoče ne jasno misliti in ne izreči. Umrí bi človek, če bi ji pogledal naravnost v obraz. Ana se je branila trepetaje; toda ni mogla vzdigniti rok, da bi si zakrila lica — tam je vstajala misel, silna, brezoblična, rasla je neizmerno.

Omahovaje je šla Ana preko izbe, v kot ob postelji; poiskala je veliko ruto in jo je ovila okoli glave in ram.

Tončka in Tine sta videla, kako se je premikalo nekaj črnega po izbi.

„Kam greš, Ana?“ sta prašala prestrašena.

„Pogledat pojdem, kje so mati.“

Stisnila sta se tesneje drug k drugemu.

„Pridi kmalu, pa z materjo pridi!“ sta prosila s tihim in plašnim glasom, da bi ne dramila zlè tišine, ki je bila v tcmí.

Ana je odprla duri, v tistem trenutku pa se je prestrašila in sta se prestrašila onadva.

„Ne pojdi, ostani tu!“

V kuhinji je bila temà in vendar se je zadelo Ani, kakor da ji je bil stopil iz temè nekdo naproti. Umaknila se je strahoma in se je vrnila

ŠALOUN IN PFEIFFER: SPOMENIK JANA HUSA.

v izbo. Ko je bila odprla duri, sta čutila Tončka in Tine, kako se je nenadoma tema zgostila; in bilo jima je, kakor da nista v izbi, temveč daleč nekje v gozdu, sama in ponoči: dež bije tam visoko ob črno listje in za deblom čaka smrt.

„Ne pojdi, ostani tu!“

Sedla je k njima, roke so se upirale ob kolena, glava je klonila in se je skoro dotikala mize.

„Zakaj ne pridejo mati?“ je prašala Tončka.

„Morda . . .“

Tine je hotel izgovoriti misel, ali vzrasla je čudno pred njim, strašna in neizmerna. Gosta tema je bila v izbi, toda okrenil se je k Ani in videla sta si v oči, tudi v lica sta si videla in lica so bila bleda.

„Da bi bila luč!“

Iskali so vdrugeč, ali strah jih je bilo teh tihih korakov — hodili so pač tuji ljudje po izbi — in tistih neznanih senc, ki so se premikale oprezno, sence tujih ljudi.

Tončka je stala ob oknu.

„Glejte, tam je luč!“

Ob oglu je gorela svetilka z majhnim rumenim plamenom, ki je prodiral komaj skozi dež in noč. Vsi so se stisnili k oknu in so strmeli v dremajoči rumeni plamen. In ko so se uprle vanj njih oči, je pričel plapolati in se zvijati; sunil je veter in plamen je ugasnil. Objeli so se in vsa tri drobna telesa so trepetala . . .

Kakor je rasla strašna misel v njenem srcu, je videla Ana zmirom jasneje, kako hodi mati po ulicah, v dežju in vetru. Ogrnila si je bila tenko ruto in ruta je zdaj vsa premočena, mokri lasje se sprijemajo na čelu. In mati se trese od mraza, veter piha skozi tenko obleko, zbada z iglami v kožo, v meso, zbada v srce. Nikoli ni videla Ana materinega obraza tako jasno kakor zdaj. Dolg je in koščen, oči gledajo srepo in so rdeče obrobjene . . . Ali nikoli ni bila drugačna, odkar je umrl oče, in vendar je ni videla Ana nikoli tako jasno; kakor da bi jo bila ugledala prvikrat v življenju . . .

Vsi hkrati so se zdrznili, odprli so okno. Materin glas je bil, ki je zaklical spodaj. Skozi odprto okno je planil veter v sobo, mrzle kaplje so jim udarile v obraz, zašumelo je v izbi, na postelji, ob zofi. Sklonili so se skozi okno.

„Mati!“

Ali ni je bilo. Pijan človek je šel počasi in omahovaje preko ceste od te strani na ono in je izgínil za oglom.

„Mati!“

Z veliko silo je sunil veter in umaknili so se strahoma, zaprli so okno.

Tončka je ihtela, ali jokala ni naglas.

„Moram pogledat . . . pojdem! Lezita na posteljo in se odejta čez glavo; vrnem se kmalu.“

Ana je položila na posteljo brata in sestro in ju je odela, nato si je ogrnila ruto. Odprla je duri, šla je skozi temno kuhinjo in vežo, in po stopnjicah navzdol. Vse temno je bilo; drugače je gorela svetilka na stopnjicah, nocoj je ni bilo. Tipala je z rokami, šla je počasi in varno. Na njenem srcu je ležala misel strašna in težka; ni je izpregovorila ne sebi in ne naglas, ali ustnice so se premikale, molile so, srce pa ni vedelo o molitvi. Ko je stopila na prag, jo je objel veter s silnimi rokami; kakor, da bi jo hotel vzdigniti, treščiti jo ob zid; strgal ji je ruto z glave, v lice so ji bile mrzle kaplje, ves život je trepetal od mraza.

„Kam greš, Ana?“

Stisnila se je ob zid, široko so gledale oči, ali videle niso ničesar. Čisto razločno jo je bil nekdo ogovoril, materin glas je bil.

„Mati!“

Ali bilo ni nikogar, samotna je bila ulica in dež je pljuskal v vetru.

Globoka groza je obšla Ano; sklonila se je, pritisnila je ruto k prsim in je hitela domov. Opo-tekala se je, ker jo je suval veter in šele ko je bila pred pragom, je začula svoj glas; jokala je ali veter je dušil njen jok in ni ga mogel slišati nihče, tudi mati ne. Ko se je vrnila v izbo, je trepetala vsa od mraza in od strahu. Odložila je ruto in nato je hodila po izbi. Hodila je že dolgo, ko je mahoma postala in se domislila: prav tako je hodila kakor mati, glavo globoko sklonjeno, roke prekrizane na prsih. In prestrašila se je sama, da je hodila tako kakor mati.

Tončka in Tine sta ležala v postelji. Objela sta se bila tesno, odeje pa nista marala preko glave; strah ju je bilo temè in vendar sta strmela vanjo s široko odprtimi očmi. In oči so se privadile, razločevale so zmirom bolj, ali vse, kar so razločile, je bilo strašno. Tam je bila zofa in nekdo je sedel na nji, čisto razločno se je vzdigala velika senca. In sence so bile tudi ob oknu, premikale so se tudi po sobi, počasi, po prstih, kakor da bi iskale luči. Zahreščale so naposled duri, veter je pihnil v izbo. Srepo so se uprle oči v duri, videle so kakor podnevi in so spoznale Ano, toda niso je hotele spoznati. In nato je hodilo po izbi, s težkimi koraki, glavo sklonjeno, roke prekrizane na prsih, enakomerno, zmirom od duri do okna.

„Mati!“ je izpregovoril Tine plašno in srce mu je nehalo utripati, ko je pričakoval odgovora. Vedel je, da je bilo upanje prazno, in vendar je upal.

Odgovora ni bilo.

Ana je stala sredi izbe, roke še zmirom prekrižane na prsih.

Zakaj bi moralo biti in zakaj nocoj? Saj je bilo življenje zmirom enako — zmirom enako je hodila mati po izbi, od okna do duri. Zakaj bi nehala nocoj? In ko je izgovorila Ana v svojem srcu naglas tisto strašno in neizmerno žalostno misel, se je uprlo upanje s poslednjo silo. Ne, ne, ne more biti! . . . Zajokala je s kričečim glasom, vse telo se je streslo. Omahovaje je stopila k postelji in jokali so vsi trije.

Zunaj je deževalo, pihal je veter in na okno je trkala nevidna roka.

Slišali so, da so se odprle zunaj duri, narahlo, tihotapsko; in srca so zastala. Stopalo je po kuhinji z nerodnimi koraki, toda previdno, počasi, tipalo je po durih in duri so se odprle, tako nalahko, kakor da bi se odpahnile same. Na pragu je stala velika senca, razločevali so zmirom bolj in zmirom bolj so se širile oči od strahu. Stal je tam človek visok, da se je skoro dotikal stropa z veliko črno kučmo, ki jo je imel na glavi. Ogrnjen je bil v dolg črn kožuh, ki mu je segal do peta, obraza pa niso mogli razločiti, zato ker je bil ves skrit v temni bradi. Tako je stal in se ni ganil, gledali so naravnost nanj kakor pričarani. Gledali so in so ga videli tam na pragu še zmirom; senca je bila tam, da si so se bile duri že narahlo zaprle in ni bilo več nikogar na pragu. In ko so opazili, da ni nikogar več na pragu, so se pričeli tresti kakor v silnem mrazu, glasu pa ni bilo iz ust.

Temna je bila izba in tiha, zunaj je potrkavalo še zmirom. Tedaj pa so se oglasili zunaj mnogoštevilni, kričeči, surovi in jezni glasovi; težki in hitri koraki so se bližali po tlaku; nekdo je preklinjal s hripavim glasom, nekdo drug je

pel razposajeno pesem; pijanci so se vračali iz krčme. Prav pod oknom je nekaj butnilo ob tla, gosti koraki so bežali preko ceste, oddaljevali so se in so utihnili . . .

Vsak šum, ki se je oglasil nenadno, je napravil še strašnejšo tišino, ki je bila v izbi; kakor da bi ugasnila luč in bi bila vsenaokoli neprodna tema, polna skrivnosti in hudobnih senc . . .

Trdovratno je bilo upanje — zmirom še je živel človek v rakvi, živel je in je trkal na pokrov.

„Da bi že prišli mati!“ je prosila Tončka.

„Da bi bila luč!“

Ana se je prijela za glavo z obema rokama, in ko je začutila roke na sencih, se je prestrašila, zakaj domislila se je, da se je tudi mati tako prijemala za glavo, kadar je stala ob postelji ali sedela za mizo.

„Slecita se in zaspita, ko ni luči; in ko bosta spala, pridejo mati . . . morda . . .“

In ko je rekla „morda“, je vztrepetala, zakaj spet je bila izpregovorila v svojem srcu naglas tisto strašno in neizmerno žalostno misel.

Tine se je vzdignil v postelji.

„Nikoli več ne pridejo mati, nikoli več!“

V tistem trenutku so se odprle duri brez šuma; odpirale so se počasi, dokler niso bile odprte na stežaj. In bilo ni nikogar na pragu. In kakor so se odprle, tako so se počasi in nalahko zapirale. Zunaj je zapihal veter in odprlo se je okno . . .

Na stopnjicah so se oglasili koraki.

„Gor, v prvo nadstropje!“

In ženski glas je vzdihoval:

„O Jezus, o sveta Marija!“

„Prav je storila!“ je zagodrnjal surov, moški glas.

Koraki so se bližali in zunaj so se zasvetile luči. Dvoje moških se je sklanjalo in je neslo nekaj belega . . .

Otroci so se bili objeli tesno; krika ni bilo iz grla; oči so bile široko odprte, neznana groza je bila v njih.

TI SIJEŠ KOT CVETKA —

G. F. Tabor.

Ti siješ kot cvetka, ki sanja
na solnčni planini
in diha ljubezen in plava
v srebrni jasnini.

Preliva se v zarji obrazek
tvoj divni in sveti —
drhtim pred svetnico in v sonce
ne upam si zreti.

FR. PAVAČIĆ:
DECA RAJA.

FR. BOUCHER:
MLADA LJUBEZEN.

JAKOB ARBES.

Spisal Anton Divazal.

Največja slovstvena pridobitev prve polovice XVIII. stoletja je bil roman. L. 1741 je izšla na Angleškem Richardsonova „Pamela“ in to je bilo rojstno leto modernega romana sploh. Gledališče je bilo opešalo ter ni imelo več toli privlačne moči kakor ob času veleumnega Shakespeara; angleško čitateljstvo je zahrepenelo po sličnem kratkočasju, kakršno je bilo očetom igranje veseloiger in dedom igranje tragedij. Nekaj novega so iskali, kar bi kratkočasil in osvežalo utrujene misli Evrope, in to novo je izumel majhen, debel angleški tiskar, Samuel Richardson. Iznašel je roman, ki proučuje človeško srce v okviru narave, idej in običajev sočasne družbe.

V naših časih se razcveta roman v čarobne cvetove. Z vnemo ga negujejo vsi kulturni narodi, in tudi v vsem pohlevni slovenski narodič se že sme pobahati z marsikaterim romanovskim cvetom. Najboljše slovanske romane imajo Rusi in Poljaki, ki tekmujejo zmagovalno s svetovnimi romani

drugih narodov, a tudi Čehi, kakor v vsem drugem, ne zaostajajo niti v tem ob splošnem napredku. Najslovitejša, sedaj živeča češka romanopisca sta Alojzij Jirásek in Jakob Arbes ki ju vselej, kadar se le prikažeta s kako novo knjigo, s pravim navdušenjem pozdravlja vse češko čitateljstvo.

Jirásek se peča z zgodovinskim, Arbes pa s socialnim romanom in v tej literarni smeri je Arbes pravi umetnik, saj ne vlačí nikdar svojih junakov v romanu po blatu vsakdanjosti in propalosti, ne draži poželjivosti in čutnic ljudstva, temveč, stojé na zvišenem stališču, mirno, jasno in nepristransko gleda, kako vrvé ljudje okoli njega, ter opazuje njihova srca. V svojih spisih oznanja vero v narod, proslavlja ljubezen do dela in do izpolnjevanja dolžnosti, do resnice, lepote in dobrote, ljubeznivo zagovarja ponižane, sočutno se bori za trpeče in zapuščene, biča napuhnjene in hudobne, zasmehuje s pristnim arbesovskim sarkazmom abotne in prenapete in to mu je pri-

dobilo nehlinjeno naklonjenost češkega naroda, predvsem pa nižjih slojev.

J. Arbes se je rodil 12. jun. 1840 v Pragi na Smíchovu. Na nemški realki, kjer se je šolal, je takrat učiteljeval nepozabni pisatelj Neruda, neustrašni, plemeniti mož, ki je toli hrepenel po samostalnem delovanju, nič se ne oziraje na predsodke sočasnih filistrov. Tam sta se izcimili med učencem in učiteljem pristrčna vdanost in prijateljstvo. Že v šoli je bil Arbes svojemu učitelju, utemeljitelju moderne češke beletristike, najzvestejši somišljenik, pozneje pa je bil Arbes tudi Nerudov najzvestejši sodrug. Njuno prijateljstvo je bilo vselej mladeniško iskreno.

Dovršivši srednje šole, je stopil Arbes v češki politehnični zavod, kjer je ostal tri leta. A že takrat je bil ves zavzet za filozofijo, matematiko, naravoslovje in za slavna dela svetovnih pesnikov. V to svrhu se je marljivo učil tujih jezikov, zahodnih in slovanskih. Na književnem polju se je Arbes poizkusil najprej v nemškem jeziku in je že l. 1855. kot petnajstleten deček spisal svojo prvo nemško pesem. Leto pozneje je spisal svojo prvo nemško novelico. Toda zadoščala je le še žareča iskrica, in Arbes je krenil plamtečega srca na češka književna tla. Odtlej ga ni bilo malodane češkega časnika, ki bi zanj Arbes ne bil spisal kakega spisa, bodisi v stihih ali v prozi, bodisi resne ali satirično-humoristične vsebine, bodisi izvirnega ali prevedenega iz srbsčine (zlasti narodne pesmi), francoščine, in poljščine. L. 1866. je izšlo v češkem beletrističnem listu „Květy“ prvo Arbesovo delo v tistem genru, ki se je v njem Arbes pozneje toli odlikoval in takoj zaslovel, namreč „Dábel na skřípci“ (Vrag na natezalnici). Nekaj časa je bil Arbes tudi dramaturg „Narodnega gledališča“ (l. 1867.) ter je pisal gledališčne referate v „Češko Thalijo“.

L. 1868. je postal Arbes žurnalist. Politične borbe, ki jih je moralo v teh letih bojevati češko ljudstvo, so povzročile, da je večina takratnih požrtvovalnih, rodoljubih pisateljev odložila beletristično pero ter prijela za bojno časnikarsko sulico, da brani, zagovarja in varuje češke pravice ter zbujajo narod k samozavesti. Šele konec l. 1873. se je odkrižal napornega odgovornega uredništva „Nár. Listov“ in odsihodob se peča edinole s pisateljevanjem. Kmalu potem je prijavil romanetto „Svatý Xaverius“, delo najkrasnejših idealnih teženj, v katerem sicer junak-borilec umira za svoje vzore, toda tudi v smrti ne zapušča svojega prepričanja in svojih misli, ki je zanje trpel. Spominjam si, kako je nas gimnazijce vznemirila ta knjiga, kako smo vsi po njej koprneli in nič

drugega nismo toli obžalovali, kakor da nismo v Pragi, da bi ondi v Mikuláški cerkvi gledali skrivnostno Balkovo sliko sv. Ksaverija.

Nič manjše vrednosti niso druga Arbesova romanetta, kakor „Sivooký démon“ (1874), „Zázračná Madona“ (Čudežna Madona), „Ukřižovaná“ (1876), „Newtonův mozek“ (1877), „Kandidáti existence“ in „Akrobati“ (1878), „Ethiopská lilie“ (1879) in dr. Vsi ti romani so pravi biseri češke književnosti.

In tako je napredoval Arbes od romanet, od novelističnih dram, od cele vrste kulturno-zgodovinskih člankov končno do velikih socialnih romanov, med katerimi navajam pred vsem „Moderní upíři“ (Moderne pijavice).

Arbes je v svojih spisih tolažitelj človeškega srca, zagovornik ljubezni in tešitelj trpinov. V „Sivookem demonu“ je naslikal materinsko, v „Čudežni Madoni“ ljubimsko, v „Akrobatih“ sestrsko ljubezen. V „Ethiopski liliji“ gine in umira nesrečen učitelj, prevarjen in v svojih idealih, zapuščen kakor cela vrsta drugih, malo poznanih genijev, a čitatelj goji do njega najiskrenejše sočutje. V „Kandidatih eksistence“ in v „Mesiášu“ trpé plemeniti ljudje in se boré za drobno kapljico sreče in blaženosti, dočim drugi ljudje, včasih celo hudobni, obilujejo z bogastvom in prezirljivo gledajo na svojega trpečega bližnjika. Zato prav nbožci in umetniki spoštujejo Arbesa kot svojega pesnika in tolmača svojih misli in želj. Marsikdo je srečen, vse življenje srečen, že tu ima mehko, dragoceno zibelko... in raste v sami potratnosti in preobilnem lišpu, izprehaja se po mehkih preprogah, ima graščine, slavo, ljubezen, blišč, odlikovanja, ... drugi pa, ki se je narodil makar v istem trenutku, z enakim telesom, a boljšim srcem in z lepšo dušo, pa mora vse svoje žive dni preživeti v bedi in žalosti, brez veselja in brez ljubezni, gine od napora za druge in umira za srečo in slavo slabših...

Vsi Arbesovi spisi so prepleteni z raznimi problemi in sadovi znanosti, s spomini in izreki pisateljevimi, s premišljevanjem o človeškem življenju, pri katerem se ti včasih skrči srce od žalosti, da stisneš čelo v dlan in zahtiš bolesti in protesta...

Arbesov slog je vselej jednat, a nikdar suha proza, poln izvirnih prilik in podob, vseskozi krasen, vzor češkega stiha.

Arbesov pomen za češko književnost označuje troje temeljnih lastnosti njegovega duha: izvirnost, nenavadna vsestranost in plodovitost.

V izvornosti ima Arbes pač malo sorodnih tekmecev pri Čehih, dasi se junaki in osebe njegovih spisov gibljejo izključno med sloji češkega ljudstva. Arbes nikdar in nikogar ne posnema, da, tega bi celó ne znal, ako bi tudi hotel. Koliko važnosti pripisuje Arbes samostalnemu mišljenju, je povedal sam takole: „Ena sama samcata izvirna misel, je veliko večje vrednosti kakor tisoč starih, — in pravzaprav je življenje le tistega človeka koristno ljudstvu, ki je k važnim mislim in že obstoječim umotvorom pridružil ali kako svojo lastno misel ali kak lasten umotvor. Le o takem človeku, ki je svoje življenje posvetil težnjam in delovanju v izvorni smeri, se sme reči, da je v resnici živel.“

Predvsem pa so njegova čudavredna romaneta, ki se je v njih najmočnejše pokazala Arbesova izvornost. Iznenadjajo te ne samo po svoji nenavadni, globoki in rafinirani kompoziciji, temveč tudi po svojih velikih mislih. Njegove slike iz modernega socialnega življenja, romani in novele iz praškega in predmestnega vrvenja so najfinejši umotvori češke moderne beletristike.

Resnica je, da si izbira Arbes za svoje romane včasih nenavadno, večkrat fantastično in z meglami zasenčeno snov, a ti ljudje, ki živé v Arbesovih povestih, so tipi praškega velikomestnega življenja in vzlic svojemu romantizmu vendarle osebe, v čijih žilah kroži istinita človeška kri. Arbes opisuje edinole resnično življenje, četudi včasih v fantastični obliki.

Arbes je filozof, toda v svojih delih združuje filozofa s človekoljubom in borilcem za človeške pravice. Zato njegova dela silijo človeka, da mnogo, mnogo premišlja in prevdarja. Z najstrožjo logiko razvija najvažnejša človeška vprašanja, ki stresajo moderno družbo. In v teh trpinih, ki jih nehlinjeno, iz golega človekoljubja zagovarja, spoznamo češkega proletarca.

„Arbes je velik psiholog“, je pisal nekoč nepozabni Neruda, „in to dokazuje ponajveč ondi, kjer opisuje karakteristične izjeme, ki jih pojasnuje na najnaravnejših, vselej veljavnih temeljih. Ljudem, ki jih opisuje Arbes, gledamo na dno srca, razumevamo sleherno njihovo misel in vsako njihovo besedo, v svojem genu Arbes nima tekmeца ne pri nas, ne drugod.“

Arbes je najčistejši realist, a zraven vselej poet. Izbiral je le iz istinitega življenja in tudi ondi, kjer je gradil v romanetih na navidezno skrivnostnem, fantastičnem temelju, je možno njegove umotvore z mirnim razumom čisto naravno pojasniti. Brezobzirni realizem in naravna resničnost Arbesovega pripovedovanja in opisavanja

JAKOB ARBES.

sta zategadelj včasih tako efektna, da stresajo čitatelja ter se z elementarno močjo vtiskajo v domišljijo in spomin. Arbes se bori vselej zoper neresnico in krivico, zoper spačenost in predsodke; razum in vest sta mu vedno zanesljiva sodnika v vsakršnih zamotah. Dokazovaje enako pravico vseh ljudi do pozemeljske sreče, je Arbes glasilec zdrave humanitete.

Vsestranost Arbesa je pač težavno oceniti, saj je pesnik, žurnalist, kritik, romanopisec, politik, kulturni zgodovinar, da, celó polihistorik. Njegov duh obsega ogromen kos vseobče vede ter se spenja k vrhuncu človeške domišljije.

A tudi v plodovitosti. Arbes nima mnogo tekmecev. Deset let se je ukvarjal Arbes s češko žurnalistiko in nad 40 let zalaga z najizbornejšimi umotvori češko književnost. Malodane vsako leto izide nova knjiga iz njegovega spretnega peresa, cela vrsta čeških časopisov prijavlja njegove spise razne vsebine, dela trajne vrednosti in visoke lepote, dela, ki se bodo vselej prištevala k najboljšim češkim knjigam.

In še ena posebna lastnost kiti Arbesa: ne stara se. Tragična kletev preživelega avtorja se ga ne dotika, saj piše danes istotako sveže in živo, kakor pred 30 leti, ob času svoje prve slave — — — — —

Vselej sem se ustrašil, kadar semz agledal v kakem življenjepisu, da kdo suhoparno našteva naslove knjig opisovanega pisatelja. Temu sem

se hotel izogniti, misleč, da splošna ocena Arbesa zadošča, da spoznajo Slovenci, kakšen je Arbes in kako naj ga čislamo. Njegove zbrane spise izdaja podjetna narodna tvrdka Ottova v Pragi v snopičih po 30 h in zadnji mesec je izšel deseti zvezek. Kdor si izmed Slovencev želi zdravega češkega čtiva, naj seže po Arbesu! Arbes je genij. On razume misli, težnje in potrebe svojega časa in svojega naroda, zato jih krepko in

zgovorno zastopa v svojih spisih. V njih najdete luč za svoj um in toploto za svoje srce! Najlepše misli pa brez spoznavalcev nič ne veljajo, najčistejša resnica brez pristašev je nična; zato se gre vsakemu nositelju plemenitih misli in vzvišenih idej zato, da jim pridobi kolikor možno veliko prijateljev, da jim njegove misli in ideje preidejo v meso in kri. Na Češkem jih Arbes ima dovolj. Naj bi jih našel tudi med Slovenci!

V OGNJU RDEČEM —

G. F. Tabor.

V ognju rdečem vsa žari se
ti svilena otomana,
iz krvavih tulipanov
kače z želom sikajo.

Sikajo, ovijajo se
rož ognjenih, rož razkošnih,
in pohotno zvija, plete
se strupeni kolobar.

Na svilenih tulipanih
ves gorim ti v belih rokah,
ves drhtim ti v blazni strasti
in brez duše sem nocoj . . .

Ti izpila si s poljubi
jo iz ust mi, vročih, žarkih,
naj utrgam jaz ti rožo,
rožo grudi čarobnih!

Kot bi opij v ostrih curkih
lil v srcé mi, željno, divje,
ves omamljen, ves opojen
sem nebeški ta večer.

A tam zunaj . . . slušaj . . . slušaj
krike in ječanje bolno! . . .
Skozi noč soparno, temno
črne sence blodijo . . .

POLNA NJIVA JE PŠENICE.

Demeter.

Polna njiva je pšenice,
šel sem tja z vozovi,
to smejali so se v lice
zreli mi snopovi!

Hej, škrjanček vozi v zraku
pesem na oblaku,
med pšenico — rumenico
rožno glej ženico!

Srpi svetli že odpeli,
njivo so poželi —
rdeča, krasna si, ženjica,
sladka kot pšenica!

Mehko, gorko me objemi,
lepotica mala,
in s pšenico v dom me spremi,
ej, najlepša bala!

PRAGA: KARLOV MOST IN MALA STRAN S HRADČANI.

NADA.

Spisala Zofka Kvedrova.

(Dalje.)

Papa, zdi se mi včasih, kakor da nisi naš, — je rekla enkrat Nada. — „Kakor da si samo naš stric ali kaj tacega. In če gresta z mamó skupaj, je to čisto smešno. Naravnost čudno in smešno!“

„Pa res,“ je pritrdil takrat tudi Miloš; oče pa je napravil čudno resen obraz in je zamahnil z roko.

„Pustimo to! Te reči niso za šalo.“

„No, ali radi te imamo vseeno,“ — ga je tolažila Nada, — „posebno jaz te imam rada, zelo, rajši kakor mamó.“

In to je bilo pri Nadi in Milošu nekako samo ob sebi razumljivo, da imata očeta rajši, kakor mater. Ravnal je ž njima, kakor da sta že odrasla in dovolil jima je marsikaj.

Tako sta tudi na izlete smela vedno še koga povabiti. Miloš je včasih povabil celo kopo svojih prijateljev, ki jim je njegov mladi in imenitni oče dajal cigarete. Ali enkrat jih je bil Miloš povabil pet s seboj in takrat je mama toliko godrnjala, da mu je tudi oče zvečer s smehom dejal, naj drugič nikar ne pripelje kar cele gimnazije. Od tedaj je prišlo v navado, da je Miloš pripeljal samo po enega tovariša; Nada pa je vedno hodila samo z Vero, svojo sošolko, ki ni imela v Ljubljani staršev.

Zadnji čas se je bil Miloš posebno sprijaznil z Zemljanovim Gojkom; vedno ga je vabil k sebi in že dvakrat je bil ž njimi tudi na izletu.

Za to nedeljo so se zmenili, da pojdejo že zgodaj zjutraj na Šmarno goro. Miličevka je vzela seboj vdovo gospo Fürerico, Milič pa je povabil prijatelja, poštnega asistenta Grčarja, ki je imel bolešno ženo, ki nikdar ni šla iz hiše. Nada se je domenila z Vero, Miloš pa z Gojkom.

Tako so se vzdignili zgodaj v jutro, ko je v Ljubljani še vse spalo. Smejali so se in veselo v parih so korakali proti Št. Vidu.

Nada je šla z Gojkom, Miloš pa z Vero naprej.

Miloš ni bil zaljubljen narave in od vseh žensk mu je Vera še najbolj ugajala, a samo zato, ker je imela nekaj moškega v svojem nastopu in načinu svojega govorjenja.

„Človeku ne pride na misel, da je ženska,“ se je enkrat izrazil o njej. „Škoda, da ni fant!“

In menda jo je tudi Nada zato imela rada. Vera ni bila sentimentalna, niti površna in premenljiva, kakor druga dekleta v šoli. Sama realna in trezna, je vendar potrpežljivo poslušala Nadine čudne sanjarije. Bilo je nekaj protektorskega v njenem prijateljstvu, kakor naklonjenost odraslega človeka ljubeznivemu otroku.

Zdaj je hodila z Milošom naprej, utrgala greoč tu in tam kak cvet ob poti in izkušala prekositi ga s svojim znanjem botanike.

Nada pa se je pogovarjala z Gojkom o samih sanjarijah.

„Če bi bilo tako . . .“ je razpredala Nada svoje fantastične osnove, in Gojko je pripovedoval obširno in v ognju:

„Enkrat sem si mislil, ko bi . . .“

Govorila sta o takih rečeh, ki so nemogoče na tem svetu, ki pa so lepe in očarjajoče tudi v praznih mislih, kakor je krasna pena v menjačih in igrajočih se solnčnih bojah.

Ljubila sta te čarobnolepe cvete svoje domišljivosti, ki so zveneli hipoma nanovo še lepše, še bajnejše. In neskončno sta bila vesela, kadar sta spoznala v sanjarijah drugzega svoje lastno prazno, ah! ali tako sladko in lepo baje.

„Prav to sem si že mislila tolikrat, o tolikrat!“ je vzkliknila Nada in njene oči so se bliskale.

In Gojko je čutil v srcu v sladkem trepetu: „Kako je krasno! Poznam vse te nade, vse te lepe, nemogoče sne izven časa in sveta. V mojem srcu so zrasli in glej, zdaj cveto tudi v njenem.“

Megla je ležala po vsi veliki dolini in lasje so postajali vlažni, kakor od rose. Lica so bila v tem mokrem zraku še bolj sveža in cvetoča, bilo jim je hladno in prijetno, kakor da so prišli iz kopeli.

„Ali ste si že kdaj mislili, da je na ti naši Šmarni gori velikanski grad?“ je vprašal Gojko.

Nada se je zasmejala.

„Jaz sem ga že videla! Strašno rada hodim na naš Grad. Odtam se tako daleč vidi in lahko sanja. V podvečer, prav ko je solnce, zašlo se izpremeni ves kraj. Zamižim, pa se izpremeni. In ko odprem oči, je vse čudovito. Velikanski gradovi, ogromne palače, visoki templji so razsejani po vsi deželi naokrog. Ah! pomislite si, nikdar še

nisem želela, da bi postala slavna pesnikinja ali slikarica ali kaj podobnega. Vsa mlada dekleta si to žele. Ne, jaz bi hotela biti neizmerno bogata. In potem bi zidala take gradove, take, da bi jih vse občudovalo. Velikanski bi bili in krasni. Veste tako, da bi vsakemu srce zatrepetalo, kadar bi jih ugledal. Ne smejajte se! Jaz obožujem Grke in Rimljane samo zato, ker so stavili take čudovite stavbe. In stari Egipčani! Tiste njihove piramide! To more biti nekaj velikanskega! Malenkostni niso bili, to je, to!"

„In kakšen grad ste videli na Šmarni gori?"

„Ha, ha!" se je zopet zasmejala Nada. „Ogromen grad, stolpi visoki, da se vidijo iz vse dežele. Portali, da zagrmijo po vsi ljubljanski dolini, kadar se zapirajo. In balkoni, ki so kakor orlova gnezda na neizmerni pečini v gorah. Tak grad!"

Zasmejala sta se oba.

„Velika sanjarja sva, gospodična Nada! Ali to je tako zapeljivo, kaj ne? Nu, in veselje in zadovoljstvo, ki ga človek občuti, kadar takole v mislih ustvarja najpogumnejše, najnerealnejše reči, to zadovoljstvo je vsaj pravo."

„To je, in srce je nakrat polno in bogato; ali se vam ne zdi? Navadno življenje ne more dati tako velikih in lepih občutkov, se mi zdi; zato toliko sanjarim."

Pogledala sta si v oči prav od blizu in nasmehnila sta se. Obema hkratu je prišlo na misel, da je vendarle tudi na svetu, na zemlji lepo, še lepše, kakor v najbujnejših sanjah. Te oči, te oči! Drug drugemu so postale najlepše in najmilejše na zemlji in povsod.

Prišli so pod goro. Pri studencu se je vsa družba ustavila in med smehom in šalami so se z mesom in kruhom krepčali na daljno pot. Miličevka je bila že malo trudna, a vendar še dobre volje. Tudi Milič je bil vesel. Natočil je vina v kupico in ga podal svoji ženi.

„Na, pij, stara!" je rekel šaljivo. Vso pot ni bil govoril ž njo, hodil je s prijateljem, ali ženi je bilo zdaj vendar ljubo, da je bil tako pozoren.

Čudno, laskalo ji je nekako, kadar je bil mož vljuđen ž njo, kakor da je to njegova posebna dobra volja in ne dolžnost. Vzela je čašo in mu napila.

„Živio!"

Pogledala ga je pri tem in dobra volja jo je nekako obšla. Mlad in svež se je videl njen mož v meglenem, hladnem jutru. Povesila je oči po svojem debelem, nerodnem telesu in nekaj, kakor jeza proti možu, da je še tako mlad in gibek, se je genilo v njenem srcu.

„Kako mlad si videti", je rekla zbadljivo in nevoščljivo.

Milič se je nasmehnil ironično.

Kaj mu je pomagalo, če je bil videti mlad?!

„Pojdimo!" je dejal in vstal.

Vsi so se vzdignili, mlajši so odhiteli naprej.

„Kdo bo prej zgoraj?!"

In zdaj se je začelo ono prehitevanje med glasnimi klici, smeh in skakanje po skalah kvišku. Vsi so bili tako veseli, tako mladi, tako lehki!

Vera je prva krenila s pota v goščo.

„Kdo bo hodil po ovinkih?! Kar naravnost k vrhu!"

Vsi trije so hiteli za njo in kmalu so pustili starejšo družbo daleč za seboj. Pripogibali so se pod zelenimi vejami, ki so bile polne rose in so jih škropile s svojimi hladnimi, drhtečimi kapljami.

„Vsi bomo mokri!" je kričal Miloš.

„Pa kaj za to?! Nič ne de!" je klicala Vera pred njim. „Oh, kdo bo pazil na obleko, če je tako lepo! Kakor pri nas doma je!"

Nada in Gojko sta malo zaostala.

„Hiteti morava!" je izpodbujala Nada, prišla za nizek grm pred seboj in si pomagala po skali kvišku.

Megla se je tu že trgala. Včasih se je zasvetilo in pogled je šinil preko cele doline, ki je bila pokrita z belo, valujočo meglo. Ali kmalu je prišla zopet nova plast, da se ni videlo nikamor.

Nada je bila že vsa ugreta. Dihala je globoko in neprenehoma so se ji svetili beli zobje izza pol odprtih ust. Pripela si je krila na pasu, da je niso ovirala pri hoji in da je imela roke proste. Slamnik si je bila dela z glave in ga je nosila v roki. Globoko se je morala pripogibati pod vejami, da je niso prijemale za lase. In tako čudovito je dišalo po gozdnih rožah. In listje je bilo zeleno! Zdelo se ji je, da še nikdar ni videla tako krasnega zelenja. Solnce je prodiralo skozi meglo in vsa svetloba je bila nekako zelenkasta od tega listja.

In vedno še je bežala v hrib. Čisto bežala! Oh, tako lahke so ji bile noge, kakor da leti! Samo lice ji je gorelo in oči so ji bile vroče. Čutila je, da so mokre od rose in od radosti, od te čudovite jutranje megle in od nečesa lepega in vriskajočega, ki ji je širilo prsi.

Klicala je Vero in Miloša in skozi goščo so se odzvajali njihovi klici.

„Oh, mi smo že daleč! Mi smo že iz megle!" sta klicala nazaj.

„Preveč v stran sva šla; morava kar naravnost navpik! Nič ne pomaga!" se je smejala Nada.

Hitela je preko skal. In zdaj je zavrisknila. Prišla je na pečino, ki je štrlela iz gošče, visoka in prostorna, kakor terasa.

„Na solncu sem!“ je zakriknila.

Belo, peneče morje se je razgrinjalo pod njo. In lesketalo se je na solncu, kakor srebrni vali. Lahno je bilo in valovalo se je neprenehoma; biserno se je izpreminjalo pod solncem.

Mlada hoja je stala na kraju skale. Nada je stopila pod njo, da še lepše vidi to čudovito, nemirno, belo plan. Ali veja se ji je zaplela v lase. Hotela se je rešiti, v tem pa so se ji lasje vsuli preko ram.

Kako so se zasvetili ti lasje v solncu! Toplo, čisto, živo zlato!

Ko je Gojko prihitel za njo in jo videl tako na solncu ob zeleni hoji z razpuščenimi zlatimi lasmi, je obstal. Obstal je na mestu, kakor da bi se bal, da mu izgine izpred oči, ako se gane.

„Na solncu sem!“ mu je zaklicala radostno.

In obrnila se je od njega proč proti planjavi, ki je bila polna bele, biserne megle. „Oh, ali je krasno! Ali je krasno!“

„Ali je krasno!“ je ponavljal Gojko mehanično.

Prišel je tudi on na skalo, ali ni gledal doli na megleno morje, samo njo je gledal.

„Dovolite!“ je dejal in se dotaknil njenih las. Zgenili so se, zatrepotali so, zabliskali so se, kakor solnce.

„Čisto so se zapleli okrog veje; pomagajte mi!“ je rekla Nada.

Prijel jih je v roko. In zdeli so se mu neskončno mehki, nežni, fini.

„Kako so zlati ti vaši lasje!“ je govoril.

„Kako so zlati in krasni! In kako diše, oh!“

Pritisnil jih je na ustnice, na oči, ves obraz si je pokrill ž njimi.

„Kako so čudoviti vaši lasje! Kako ste čudoviti, Nada!“

Spustil je lase in ji pogledal v obraz.

„In vaše oči, Nada! Kje ste vzeli te oči?!“

Zamižal je, potem jo je objel in jo poljubil. In ti zlati, prekrasni lasje so se vsuli tudi po njem, kakor blesteče zagrinjalo.

„Neskončno vas imam rad!“ je šepetal visoko na skali, nad meglo v zlatem solncu.

„Oh, tudi jaz vas imam rada,“ je zašepetala Nada in mu ponudila svoje rubinaste, otroške ustnice.

II.

Tako je bila začela Nadina ljubezen.

Moj Bog, koliko sladke lepote se je odgrnilo v njenih sanjah! Vse njeno življenje, vsa ta

banalna in pusta realnost, vse se je zastrlo, kakor s trepetajočimi, srebrnimi vali od neizmerne krasote. Nikoli več se ji ni zdela ulica, kjer so stanovali, ubožna in dolgočasna, ali njihovo stanovanje tesno in skromno. Povsod je bilo dovolj prostora, povsod je bilo dovolj solnca za njeno srečo.

A ta njena sreča je bila čista kakor lunin svit. Gojko je prišel vsak dan. Nasmihala sta se, zardevala, bilo jima je, kakor da hodita v nečem toplem, božajočem in krasnem. A v vrtu, ki je bil majhen, kjer je rasel fižol v visokih, z rdečimi cvetovi prepletenih zelenih plotih, sta čitela Prešerna, Gregorčiča, Levstika in one sladke, melodijozne Zupančičeve pesmi. In vse te krasne, zveneče in mile besede so jih zasipale z novimi lepotami. Kakor bi bila vsaka beseda polna dehtečih rož in nežnih, laskajočih melodij. Včasih v lopici, kadar je bilo vse tiho in mirno naokrog in so se samo cvrčki stotero glasili v travi, jo je poljubil. Hitro in sramežljivo jo je poljubil, kakor bi se bil dolgo pripravljval na ta čin, a vendar ne imel poguma, pustiti svojih ustnic dlje, kakor trenotek na njenem baržunastem, mehkem licu, ki je pod njegovim dotikljejem vselej nagloma in vroče zagorelo.

Govorila nista skoro nič.

„Slišite, Nada . . .“, je začel včasih Gojko, a potem je obmolknil. Hotel ji je nekaj reči, nekaj izraziti, ali ono je bilo prefino, nedotakljivo, prenežno za besede.

Njene črne oči so se nasmehnile, ali nikoli ni vprašala, kaj je hotel reči, kakor da bi vedela tudi takó.

Bilo jima je večkrat, kakor bi ves svet izginil okrog njih, vsi ljudje, kakor da sta sama na zemlji. Vse je odstopilo od njih v neko meglo, kjer sta videla vse, kakor sence. Kadar nista bila skupaj, zdelo se jima je vse, kakor pust, prazen dan brez solnca.

Z nikomur nista govorila o tem, ogibala sta se izreči ime drug drugemu pred ljudmi. Kadar so drugi govorili o Gojku, je Nada molčala, a Gojko se je oddaljil, kadar so si njegovi tovariši pripovedovali o dekletih in tudi o Nadi. Miloš je včasih kaj dejal, da bi sestro malo podražil, ali Nada ga je pogledala vselej tako preplašeno, da je obmolknil.

Saj niti med seboj nista rabila besed. Ali vse je imelo v njihovih očeh neki poseben pomen, karkoli sta storila. Če se je Gojko obrnil k njej, že je zardela, kakor bi se bilo dogodilo nekaj velicega in nenavadnega, a če je utrgala Nada marjetico v travi ob potu in mu jo dala, je bil

GVAIZ:
DOBRE MOJE KOKOŠI.

JACKA MALČEVSKIJ: OBSOJENCI V SIBIRIJI.

ganjen skoro do solz, kakor da mu je skazala neprecenljivo dobroto.

Tako sta živela v sanjah.

Ali neki dan ji je dejala gospodična v šoli, naj gre ž njo takoj v konferenčno sobo, reči ji ima nekaj zelo važnega.

Nada je šla za njo, ali čudila se je, da ima gospodična tako resen in temen obraz in da je proti nji nekako neprijazna. Saj je bila ona, Nada, vendar najboljša učenka v šoli, a s tovarišicami ni občevala skoro nič, torej tudi od njih niso mogle priti kake besede.

„Kaj pa je, gospodična?“ je vprašala še na hodniku.

„Bodete že videli! Ne, od vas bi se ne bila nadejala kaj takega! Zahvalite Boga, da ohranim to zase in ne pokličem voditelja! Kdo bi si mislil?!“

Še bolj se je Nada začudila.

Gospodična je hitela zlovoljno v konferenčno sobo in Nada je šla za njo. Neka dama z gostim pajčolanom preko obraza, elegantno v svilo oblečena, je stala sredi sobe.

Nada jo je poznala na videz. Bila je Gojkova mati, gospa Zemljanova.

Stopili sta obe pred njo in gospodična jo je vprašala strogo:

„Vi imate nekako — ljubezen?“

Nada je zardela do las, vroče jo je polilo po vsem telesu, ali zravnila se je ponosno in ni povabila obraza niti očij.

„O, le priznajte, tajiti ne pomaga nič!“ je rekla gospodična s trdim glasom.

Nadi je bilo, kakor da so se surove roke dotaknile njenega golega srca. Zbolelo jo je v prsih in dejala je nevoljno:

„To nikogar ne briga, nihče nima pravice.“

„Oho! le ne tako predrzno,“ jo je prekinila gospa Zemljanova. „A jaz, jaz, mislite, da nimam pravice, ko mi zapeljujete Gojka?! Nič se ne uči, vedno tiči pri vas! Sramujte se!“

Nadi so se zabliskale oči ali molčala je.

„Kdo bi bil to pričakoval,“ je tarnala gospodična.

„Da mi nikoli več ne govorite ž njim!“ je ukazovala gospa. „Tu se gre za njegovo bodočnost! Ne mešajte mu glave s svojimi zaljubljenimi prismodarijami! Sploh ste pa še preveč otrok za take reči. V vaši dobi pa take misli, to je škandal! In moj sin je tudi za kaj boljšega! Kaj pa imate?! Nič! Mislim torej, da bo zdaj mir!“ je zaključila svoje razburjene vzklike.

Gospodična pa je dejala:

„Idite nazaj v razred, jaz pridem takoj! Za danes naj zadostuje; sicer si pa to stvar zapomnim!“ Nada je odšla. Zunaj na hodniku se je ustavila. Ni vedela, kaj čuti. Samo strašno grdo se ji je zdelo vse. In žal ji je bilo strašno, da je ta razburjena in brezobzirna gospa Gojkova mati. Surovo in odurno se ji je zdelo njeno početje. Ravnotako, kakor da je prišel robot človek z velikimi, umazanimi škornji in surovo pomandral v vrtu vse rože.

Toliko lepega je imela v srcu, čemu so ji to vse razbili in omadeževali?

Pritisnila si je trpko stisnjene pesti na oči. Samo ne solz in joka!

Čutila bi se ponižano, ako bi gospodična videla, da ima solzne oči. Kakor da se ni ničesar zgodilo, je stopila v razred in še nikoli ni imela glave tako ponosno vzdignjene in oči tako čistih in hladnih, kakor tisto dopoldne. Gospodična jo je s svojimi pogledi opominjala, da naj bo ponižna in pokorna, ali Nadine dolge črne trepalnice niso niti enkrat zatrepetale in njen obraz je bil tako prevzet, a obenem dostojanstven, da je naposled gospodična popolnoma uvidela vso brezuspešnost svojih pomembnih in karajočih prizadevanj.

Popoldne je bila Nada svobodna. Takoj po obedu se je oblekla in dejala materi, da gre k prijateljici. Vsa kri ji je silila v glavo zaradi te laži, ali mati ni opazila ničesar. Neko čudno čustvo jo je gnalo prej v vrt, preden je odšla. Počasi je stopala med gredicami, kjer je rasla salata, peteršilj, par vrst krompirja, nekaj kolerab in vohrota. In med to kuhinjsko zelenjavo so cveteli rdeči maki, nekaj aster, ob kraju v kotu velik šop rezede, ki je opojno dehtela v pekoči popoldanski vročini. V utici je ležal na klopi Miloš in je prepeval neko neskončno melodijo. Prestrašila se je, ko se je ustavila na pragu in ga zagledala. Bila je tako zamišljena, da ni slišala prej njegovega petja...

„Kaj pa hočeš? Kam greš?“ jo je vprašal začuden, da jo vidi tako resno in iznenadeno.

Molčala je.

„Kakor, da ne vem,“ je rekel brat. „Na Fužine!“

Pogledala ga je s tako preplašenimi očmi, da jo je začel nehote miriti.

„Kaj se bojiš?! Ne bom te zatožil!“

„Nikar ne povej!“ je šepetala in odšla.

„Te punice!“ je mrmral Miloš na pol glasno; „vrag vedi, kaj jim je včasih!“ (Dalje prihodnjič.)

LAHKOŽIVCI.

Spisal Jos. Kostanjevec.

(Dalje.)

Solnce je plulo visoko na nebu, ko se je drugo jutro zbudil Golob. Gospodinja je večkrat trkala na njegova vrata, toda spal je trdno vsled sinočne izmučenosti in zbežanosti. Ko je odprl oči in videl že polno svetlobo, se je začudil, kako je mogel spati tako dolgo. Naglo je skočil s postelje ter se oblekel. Zavrtelo se mu je v glavi in prijeto se je moral ob posteljo. V želodcu je hkratu začutil neko slabost, ki ga je stiskala k tlom. In sedel je na skrajnico, sklonil glavo v dlani ter čakal, da mine ta nenadni napad.

V tem je potrkala gospodinja vnovič. Dvignil se je in odprl. V sobo je pogledala siva glava in dobrodušne oči so mežikale.

„Ali naj vam prinesem kavo, gospod Golob?“

Golob jo je pogledal ter ni odgovoril. Umaknil se je v sobo in stopil k umivalniku.

Starka je drsala za njim. Pospravljati je začela po njegovi mizi. On pa se je umival in nekaj kapelj je celo priletelo na mizo.

„Ali sem vas že kaj tirjala?“

Še vedno molk.

„Res je, sama sem v stiski, toda toliko že še zmorem,“ je hitela. „Moj Bog, čemu se tako žalostite, saj ni še vseh dni konec. Tako učen gospod kot ste vi, gotovo ne bo več dolgo čakal službe. No, in potem že plačate. Ne bodite, no!“

Golob se je brisal z ozko platneno brisačo. Izza nje je pogledal starko in storilo se mu je inako. Njegov blede obraz se je podaljšal, njegove roke so se tresle.

„Hvala vam, hvala, toda samo še danes! Ako ne dobim danes ali jutri službe, ali denarja za svoje spise, vas ne morem več nadlegovati.“

„Bo že, bo že kako,“ je dejala starka skoro veselo ter hitela iz sobe.

Bila je zadovoljna, samo da ga je pripravila, da bo kaj jedel. Preden se je Golob dobro obrnil, je že bila kava na mizi in zraven velik kos kruha. A starka je takoj izginila zopet v kuhinjo.

Golob je sedel ter nesel prvo žlico v usta. Jed se mu je valjala po ustih, da je ni mogel spraviti doli. Tedaj je pa prijel vrček, nagnil ga je in v dušku izpil, kar je bilo v njem. Kruh je nato potisnil v miznico.

Skozi okno je silil sveži jutranji vzduh, z ulic se je čul zamolkel ropot in s trga zategel šum, kakor šum razburkanih morskih valov.

Golob je potegnil nekolikrat z desnico po obrazu. Čutil je, kakor bi mu kožo pokrivala gosta koprena in to kopreno je hotel odpraviti. Ali ni šlo. Vedno ga je še nekaj tiščalo, vedno mu je bilo nekaj na poti.

Nezadovoljno je sedel za mizo in prijel pero. Začel je razmišljati, kako bi vnovič začel povest, ki jo je sinoči tako neusmiljeno raztrgal. Po glavi so se mu začele križati misli, a bilo ni nič novega, vse to je mislil že sinoči, vse to je napisal že sinoči. A treba je bilo vendar, da začne. In napisal je s krčevito naglico nekaj stavkov.

Prebral je, kar je napisal. A takoj je prečrtal vse in vzdihnil je globoko. Osebe, ki so se sinoči vrtele okoli njega, so izginile. Sedel je danes tako sam pri mizi, čutil je te ozke stene, ki so zadevale obenj, nobenega ni bilo blizo, ki bi mu kazal izhod, ki bi ga vodil za sabo. Vse ga je zapustilo in njegova glava je klonila niže, vedno niže.

Golob je bil sam, popolnoma sam. Njegova sobica se mu ni do danes še nikdar videla tako ozka, tako neznatna. Vraga, kaj hoče ustvariti v takem prostoru! Vsaka misel, vsak polet se ubije ob nizkem stropu, se potlači, da ne ostane nikdar več, da se valja po blatu in umazanem prahu.

In Golobov pogled je šinil skozi okno. Silil je dalje in dalje, letel je čez gore in doline, preplul je potoke in reke, plazil se je ob vaških, trških in mestnih zidovih. In hotel je še dalje, dalje. Toda tu je odskočil, kakor odskoči žoga od zidu. Zadel je bil ob meje, ob ozke meje. In Goloba se je polastila neka plahost, neka malodušnost in grozna potrto.

Skrčil je pesti. Uvidel je, da ne more napisati ničesar izrednega, ničesar imenitnega. Ta njegova ozka soba z nizkim stropom in edinim oknom ga je oklepala tukaj, ta ozka soba z nizkim stropom in edinim oknom je bila vsa pokrajina, ki se je razširjala pred njegovim dušnim očesom, ta ozka soba je bila vsa dežela, koder se je govoril jezik njegov . . .

III.

Krčon je pravkar prišel iz pisarne domov. Danes je bil ves dan zamišljen, nekaj ga je tlačilo, dušilo, a sam ni vedel vzroka tej tesnobi, tej malodušnosti. Sicer se je kaj takega dogajalo večkrat, bil je že nato navajen, toda danes je

bilo vendar nekoliko drugače kot sicer. Nekaj je šumelo in prhutalo okoli njega, nekaj se je treslo po vzduhu, kar ga je vznemirjalo in razburjalo. In v tej vznemirjenosti in razburjenosti so se mu vsiljevala neprenehoma v spomin leta njegove žalostne mladosti. Pred očmi mu je stala drobna, koščena postava njegove matere. Čutil je, kako se je vlažna njena roka dotikala njegovih dolgih las, čutil je njen gorki poljub na svojem čelu in videl pogled njenih velikih, modrih oči. In ta pogled, dasi poln sreče in sladkosti, poln ljubezni in obožavanja, ta pogled mu je vendar govoril: kaj pa je tebe treba bilo? Stene one ozke sobice, kjer je preživel z njo one nepozabne prve trenutke svojega življenja, te stene so se ožile in ožile, začele so ga tiščati, strop se je povezal nanj, tla so se vzdigovala. — In vprašal jo je nekdanj: „Mama, kje je pa moj oče? — Vsi otroci okoli nas imajo svoje očete, kje je moj? Mama!“ A vprašal jo je samo enkrat, potem nikdar več. Obstala je bila pred njim, bleda v lica in z rokami, ki so visele navzdol kakor mrtve. Njene oči so v tem hipu ugasnile, izgubile so blesteči žar, ki jih je dozdaj oživiljal in glava jej je klonila na prsi. Njegova mati je hkratu okamenela, iz nje je izginilo življenje. A on je tedaj začutil, da je storil nekaj hudega, da jo je razžalil, razžalil menda prvič v svojem življenju. A s čim jo je razžalil, mu ni bilo umljivo. In to ga je bolelo, da je planil k njenim nogam ter jih ovil s svojimi rokami. Počasi, prav počasi je čutil, kako se je vračalo življenje v njene žile, kako so začele vztrepetavati, kako so se zganile roke in se približevale njemu. Hkratu pa so ga te roke vzdignile in stisnile k sebi, da je zajechal.

A nato je mati utrujena sedla in ga posadila zraven sebe.

„Ali mi obljubiš, da me nikdar več ne vprašaš po svojem očetu?“ Njen glas je bil tih in proseč, njena roka, ki ga je božala, je bila mrzlična. A on jej je obljubil.

„Vidiš, sinko, tvoj oče je — mrtev, mrtev — zame in zate! . . .“

Od tedaj ni bilo med njima več govora o očetu, niti tedaj, ko je umirala. In umrla je tiho, mirno, s smehljajem na izsušenih ustnicah.

In danes se mu je vse to vnovič in vnovič vsiljevalo v spomin in on se ni mogel ubraniti . . .

Stopil je v borno svoje domovanje. V teh ozkih prostorih je bil večer somrak, a zdaj je bilo že skoro temno, dasi se je solnce jedva pomikalo za gore.

Žena je stala pri ognjišču in se je nemo ozrla nanj. Pokimala je samo z glavo v pozdrav

ter delala dalje. Okoli njega pa so se vsuli otroci ter ga veselo pozdravljali. Krčonov obraz se je za hipec razvedril, a na njegovih ustnih se je zazibal nasmeh. In začel je privzdigovati otroke po vrsti k sebi ter jih poljubovati. Nastal je vesel vrišč in vpitje, in kuhinja se je zasvetila, kakor bi se bili vanjo vsuli tisoči solnčnih žarkov.

Kmalu je vse sedelo okoli mize. Žlice so rožljale po krožnikih, čulo se je srebanje in cmo-kanje z usti, vsem je dišalo, kakor bi bili prišli iz gozda. In vendar je bila samo češpljeva kaša, ki se je kadila iz sklede . . .

Krčon je ravno pomagal svoji ženi spravljati otroke spat, ko je nekdo potrkal.

V vratih se je pojavil postrešček ter mu izročil list. Krčon ga je prebral ter osupel pogledal ženo, ki ga je opazovala.

„Povejte, da pridem takoj“, je dejal postreščku, ki je nato odšel.

„Glej, tu mi piše bankir Požar, naj ga nemudoma obiščem. Komaj ga poznam po imenu, kaj mi neki hoče?“

Žena je bila še bolj osupla, nego on sam.

„Obleci se praznično, ne hodi tak, Bog ve, kaj te čaka!“ je hitela ter je iskala čednejše obleke. Pri tem pa je nekolikrat pogledala kvišku ter vzdihnila. Gotovo je vzdihnila k Bogu, da bi bil ta poset v korist njima in njunim otrokom.

Krčon pa je skoro nato odšel. Vso pot je razmišljal, kaj naj pomeni to vabilo. A pri srcu mu je bilo zopet tesno, kakor prej na poti iz pisarne domov. Njegove noge so bile težke, da so se komaj premikale in v njegovi glavi je razbijalo . . .

* * *

Vrhu razsvetljenih stopnic je sprejel Krčona livriran služabnik. Poklonil se je pred njim, odvedel ga za seboj v bližnjo sobo ter mu velel, naj nekoliko časa počaka.

Krčon je bil v najmodernejši opremljeni elegantni sobi, kakršno si je dozdaj samo domišljal, a je ni še videl v istini nikoli. Po vzduhu je plul opojen vonj, a lesteneč s stropa je razsvetljeval sobo, da so se lesketali različni predmeti v njegovi luči kakor bi bili od čistega zlata. Iz vsakega kota mu je migalo nasproti bogastvo, iz vsake gube je odsevala razkošnost. In Krčon ni vedel, kam bi pogledal, da bi se mu odpočile utrujene oči.

Tedaj je nekaj zašumelo za njim.

Ko se je obrnil, je zagledal pred seboj stasito damo, ki je na lahko upognila lepo svojo glavo. Za hipec so se vprle vanj velike sive oči ter ga

premotrile od nog do glave. Okoli njenih ust je švignilo nekaj, kar bi človek lahko smatral za zaničljivo, ali pa za pomilovalno. Krčon si je razlagal prvo. Pogledal se je za hipec v ogledalo in tu se je prepričal, da njegova majhna postava, njegova nezatna zunanost in preprosta obleka pač malo pristuje tej okolici. V tem hipu je občutil še bolj nego kdajkoli, kako je majhen in pritlikav, kako je brezpomemben na svetu. A dvignilo se je v njem nekaj, kar se je hkratu uprlo onemu zaničljivemu izrazu, ki ga je pravkar zapazil na ustnih navzoče dame. Vzkipelo je v njem in že je imel nekaj pikrega na jeziku. Toda v tem trenutku je izpregovorila ona:

„Moj oče želi govoriti z vami, zato sem vam pisala. Toda preden greva do njega, vas moram opozoriti, da se vedete v vsakem oziru pasivno. Poslušajte samo, a ne govorite ničesar.“

Krčon je hotel nekaj odgovoriti, toda ona je mignila samo z roko in nehote je moral umolk-niti ter stopati za njo.

In prišla sta kmalu v manjšo, ožjo sobo. Tu je bilo somračno, svetilka je bila zastrta. Ko se je Krčon razgledal, je videl ob daljši steni nasproti sebe nizko, s svilen oedejo pogrnjeno posteljo. In na tej postelji je ležal priletel bolnik. Njegovo oko je bilo globoko vdrto, na njegovem obrazu je trepetal bolesten izraz. Dama je pristopila k bolniku, prišla ga za blede roko ter dejala tiho:

„Tukaj je, toda ne razburjaj se!“

Bolnik se je obrnil proti Krčonu. Vprl je svoje ugašajoče oko vanj ter ga opazoval.

Dama mu je ponudila stol ob vzglavju, sama pa je sedla k vznožju.

„Torej, vi ste Krčon, kaj ne?“ je vprašal bolnik, počasi in težko izgovarjajoč posamezne besede.

„Da, gospod,“ je odgovoril Krčon.

Bolnik je umolknil ter zrl venomer Krčona. Naposled je čez dolgo zopet izpregovoril skoraj neumljivo:

„Ali ste me že kdaj videli?“

„Ne še.“

„Ne še?“

„Ne.“

„Hm, čudno! . . . Kako vam kaj gre?“

Krčon ni odgovoril. V tem hipu mu je šinila čudna misel v glavo, Ali ni že nekaj videl ta obraz? Da, gotovo je, toda kdaj, kje? To je moralo biti že davno, davno! Morda res ni bilo nikoli! In vendar ga je videl. Samo veliko mlajši je bil. Ah, ali ga ni videl malo prej v prvi sobi, ko se je slučajno vzrl v ogledalo? Ali ni bil to on sam, ki se je kar hipoma sedaj tako postaral.“

„Kaj premišlujete,“ se je oglasil bolnik.

Krčon ni odgovoril. Preveč ga je preseneti-tila misel, ki se mu je pravkar usilila.

Dama na spodnjem koncu se je vznemirila. Hlastno je vstala ter stopila k očetu.

„Papa, pusti ga, da odide, tebi je slabo!“

Krčon jo je pogledal. Vstal je i on ter jej zrl naravnost v obraz.

„Ali se me bojite?“

Ona se je zdrznila.

„Kako si upate kaj takega govoriti? — Ah, kako sem čudna, da se razburjam ob besedah takega —!“

Umolknila je in sedla zopet k vznožju. Na videz se je pomirila. Krčon pa ni črnil be-sede. Obrnil se je k bolniku ter dejal mirno in hladno:

„Hvala vam lepa, da ste se vendar spom-nili name. Vendar enkrat! Ali vedite, ko je mati moja umirala, vas ni blagoslavljala.“

Bolnik se je obrnil v steno ter molčal. Dama je stopila k Kerčonu ter dejala!

„Pojdiva!“

Krčonu se je stisnilo srce, a stopal je za njo. Na vratih se je obrnil. Bolnik je še vedno zrl v steno in se ni ganil.

Ko sta bila ob izhodu, je dama Krčonu po-dala roko in pri tej priliki je v njegovi roki ostal neki papir. Krčon ga je takoj razvil in videl je, da je bil bankovec za tisoč goldinarjev.

Pred njegovimi očmi so se hipoma prikazali otroci, zavrtelo se je njegovo borno stanovanje . . . toda ne . . .

Izpustil je bankovec na tla ter ga pohodil. Nepopisen gnev se ga je lotil, in toliko, da ni pljunil od zaničevanja. Nato se je naglo obrnil ter hitel na ulico.

(Dalje prihodnjič.)

GORJANČEVA MARIJANICA.

Spisal Fran Govékar.

(Dalje.)

III.

Pri Štembalu se je vse trlo gostov. V sobah, na desni in levi veže, so plesali fantje in dekleta, v veži ob dolgih mizah pa so sedeli starci in starejši kmetje. Dva harmonikarja sta čepela na zapečku in vlekla meh vsak po svoje, da je bila hiša polna godbe. Topot nog v okovanih črevljih, vriskanje, kričavo pogovarjanje, smeh in žvenket kupic . . . vse se je združevalo v silen hrup, ki se je širil daleč naokoli.

Bil je praznik župnega patrona, sv. Jakoba. Zjutraj in dopoldne sta bili slovesni maši ob številni asistenci ljubljanskih frančiškanov, popoldne je bil nauk in blagoslov, vse z največjim cerkvenim bliščem. S hriba so grmeli topiči, s stolpa se je razlegalo gromko potrkavanje, pred cerkvijo sta stala mlaja z zastavami in papirnatimi okraski in ljudstvo je drlo v gostih trumah od vseh strani v prazničnih opravah v vas, napolnilo cerkev in posedlo tudi po dvoru ter molilo v čast sv. patrona. Svečanostno in veselo je bilo danes vsem v duši, in sicer mrki in trdi, od skrbi in bede blede in suhotni obrazi so bili danes vedri, mehki in radostni. Dekleta so se košatila v novih oblekah in v svežeizlikanih pečah ali v dolgofranzastih, kričavopisanih svilenih rutah ter šumela s svojimi bujnonabrekli, trdimi spodnjimi krili. In kadar so se prestopile, so jim vriščeče zaškripali visoki čizmi z rdečimi ali zelenimi trakovi. Fantje so oblekli danes svoje zelene baržunaste telovnike z velikimi posrebrenimi gumbi, škrlatiste jopiče in črne ozke hlače; obuti pa so bili v umetnozgrbljene, dokolenske „meksikanjarice“. In na kosmatih kastorcih so imeli sveže šopke, nagelj, roženkravt in rožmarin, ali pa papirnate umetne rože, rdeče, višnjeve in zelene.

Tako so se množice trikrat zbrale k sv. opravilu, pobožno poslušale pridige, molile, trumoma pristopale k sv. obhajilu in se v brezkončnih vrstah gnetle okoli oltarja ob cerkvenem darovanju, ponižno in skesano so poljubljale svetniško svetinjo, ki jim jo je nudil župnik v poljub ter bile s srcem in z dušo odmaknjene iz te doline solz tjà gori v blaženo domovino farnega svetnika, varuha in priprošnjika cele doline.

Ko pa se je razjeknil zadnji akord s kora in so utihnile orglje, ko so pogasile svečice na lestencih in oltarjih ter se je umaknilo duhovni-

štvo v župnišče, tedaj se je hipoma razšla tudi pobožna, verna in skesana množica. In hipoma so bile polne vse gostilne in žganjarne, zahrople in zabučale so harmonike, glušno vriskanje se je razlegnilo po vsej vasi in začelo se je rajanje, popivanje in veselo pričkanje med mladimi in starimi.

Pri Štembalu pa je bilo središče veselja. Imel je najobširnejše prostore in najboljšo pijačo. Kakor iz panja razburjenih čebel je šumelo iz njegove hiše. Na dvorišču se je nabralo vse polno kolesljev, na njih so sedeli hlapci s steklenicami in kupicami v rokah, se dražili med seboj in pili. Okoli hiše se je pojavila tropa otrok ter se po prahu pretepala za kosce potic in klobas, ki so jim jih metali šaljivi gostje. Na vrtu pa je po travi posedlo nekaj omoženih žensk, jedlo iz robcev, pogrnenih preko predpasnika, in pilo. Oblečene so bile v nebroj kril, da so bile široke in razčeperjene kakor kokoši, kopajoče se po vročem pesku. In kmetice so sedele na hladni travi, jedle in pile ter ponižno čakale svojih mož, ki so bili v gostilni ter se glasno razgovarjali.

„Hej, Benko, kaj se ne misliš več ženiti?“ je kričal hudomušen vaščan na postarnega, širokoplečega in še vedno močnega kmeta v bahati obleki, z debelimi tolarji mesto gumbov in močno srebrno verigo za uro. „Ali te nobena več ne mara ali pa nimaš korajže?“

„Kdo ga bo jemal, skopuha, ki še sebi ne privoščil poliča vina! Glej ga, še fraklja ne bo sam plačal,“ je dražil bahača drug kmet in nagajivo zaklical: „Štembal, še en liter! Mi ne nosimo tolarskih gumbov, pa zato vendar ne stradamo pijače, kakor tale Benko!“

„Štembal, prinesi mu ga cel bokal“, je dejal mirno Benko, „naj se ga nažre, pa jaz ga bom plačal, da ne bo iztezal svojega jezika!“

„Dobro, dobro!“ je kričala družba in se smejala. „Ti si mož, Benko, sam ne piješ, a ga drugim privoščiš!“

„Če si žejen, pa se pri meni doma oglasi: v kleti ga imam več polovnjakov, da si ga izbereš po svoji volji,“ je dejal Benko in si počasi zapalil razcefrano smodko najslabše vrste. „Kar se pa tiče moje ženitve, to nikomur nič mar! Oženil se bom, kadar bom hotel in ženo dobim, kjer jo bom iskal.“

„Saj jo že iščeš!“ se je oglasil Štembal, ko je nalil iz trebušatega bokala celo vrsto kozarcev. „Toda tam ti je že izpodletelo, Benko — meni vrjemi! Marjanice ne dobiš, pa če si obrusiš podplate!“

V tem trenutku je stopil iz sobe kamnosek Tone s svojo plesalko. Vročje jima je bilo, prisedla sta k stranski mizi ter naročila vina. Na plesišču je vladala silna, zagatna soparica in plesalci so se kopali v lastnem potu; vzlic temu pa so se vrtili neutrudno in z neko strastno vztrajnostjo.

„Tudi Marjanico dobim, če jo bom le hotel,“ je odgovoril Benko. „Gorjanec je moj prijatelj, dekleta pa ne bom niti vprašal. Zakaj bi se mi pa upirala? Ali more dobiti goršega od mene? Moja hiša je taka kakor Gorjančeva in moje posestvo boljše kakor vsako drugo. Pa tudi denarja je pri hiši toliko, da ne grem menjati z nikomur. Marijanica je pametna, in če hočem, v treh tednih je moja!“

„Prestar si, Benko, prestar!“ mu je ugovarjal kmet in hitel piti Benkovo vino. „Saj si mož, ne rečem, bogat in zdrav za tri fante, ampak star, malo plesnjiv in neroden, punica pa mlado otroče. Oče bi bil lahko njen, Benko! Kaj boš z njo?“

„Gledal, gledal jo bo, družega pa ne! Ti ne, Benko! No, pa saj dobiš lahko pomočnika; mladega hlapca si vzemi! Haha!“

Začele so se surove, umazane šale. Benko se je smejal; braniti se mu ni ljubilo. Obraz mu je pokrtil lokav izraz, pomaknil si je širokokrajni kastorec v tilnik, zagonetno kimal in natakalo vino svoji družbi.

„Moja skrb; le pustite!“

Kamnosek Tone pa se je dvignil od stranske mize in pustil svojo plesalko samo. Besede starikevega bahača so padale na njegovo srce kakor besni udarci; zapelo ga je v duši in zbolelo, da bi bil najrajši planil na starca in ga zadavil. Kakor o kupnem blagu govori o njegovi Marijanici, kakor o živinčetu, ki se kupi iz hleva za gotov denar ter se doma vpreže v drevo, če hoče ali ne. In surove, blatne šale Benkovih sopivcev so ga ranile v srce, ki je prekipevalo resnične, nesebične ljubezni do nje, ki se mu je zdela najlepša, najmilša med vsemi dekleti, kar jih je srečal kdaj v svojem življenju. Kakor bi se potapljal v smradno gnojnico, se mu je zdelo, ko je slišal podle dovtype kmetov, dražečih Benka, — in kakor bi se bal, da mu oblatijo te poltne šale čista, sveta čustva njegove duše, je bežal iz veže v drug konec hiše med fante, ki so se

zbrali okoli mize ter začeli popevati. Poznal se je, da bi mu bilo neznosno, ako bi se vrnil sedaj domov v svojo tiho sobico; da bi trpel neznansko sam s svojimi mislimi in čuti, zato je prisedel k veselim fantom, da si umiri srce in da se iznebi trpkih misli v družbi veseljakov prijateljev. Težko mu je bilo, a silil se je, da je pel z njimi in pil.

Benko pa se je ozrl s hudobnim smehom za njim in pokazal nanj preko rame s svojim palcem.

„Tegale misliš, Štembal, tegale, kaj ne? O, saj vem vse, — prav vse. Ali pritepenec mi zgage ne bo delal, tale lakotnik že ne! Jaz mu posmodim pod nogami, da bo tekel kakor hudič po loju iz naše fare in da si bo premislil, še kdaj stezati svoje beraške parklje po naših dekletih!“

Štembal je skomizgnil z rameni.

„Marijanica ima svojo glavo,“ je dejal. „Berač gori ali doli, — Tone je vendarle fant, ki bi je bil vreden. Priden, pošten in trezen je, in če ga punica hoče, ji tudi tvoji tisočaki ne bodo na poti.“

„Pa Gorjanec noče, šema! Kaj bo kamnosek s kmetijo! Prodal bi jo nazadnje, a tega Gorjanec ne dopusti nikoli! Vleci se torej ali ne vleci za tega polškríca, Marijanice ne dobi, tako ti povem... Pa še en bokal prinesi, da ne bodo mislili, da so me s svojimi gobci spravili ob dobro voljo!“

Kmetje so pili danes na Benkove stroške. Okoristiti so se hoteli in vlivali vase vina polne kozarce. Hrupno so pritrjevali Benku, hvalili njegovo imetje in glasno zabavljali kamnoseku, pritepencu-beraču, ki se vsiljuje v najboljšo hišo.

Na plesišču pa so divjali plešočí pari neprestano; vino je razgreló fante, da so postajali nasilni in brutalni. Razbijali so s petami ob tla — slišala se je vsak čas surova kletev in dekleta so vriščala in cvilila med poltnim krohotanjem svojih čestilcev. Za hišo so postajali zaljubljeni, se navidezno hladili, a si stiskali roke in šepetali... Skesanost in pobožnost je že odplavilo vino, in duše, ki so se še pred malo urami dvigale v iskreni vernosti nad pozemeljske interese, so se potapljale sedaj zopet v grešno strast. Omožene ženske na vrtu so se med tem neprestano sitile in med nje so prihajale vedno nove polne steklenice. Postajale so glasne, poizkušale peti, a se kmalu razprle in upile, kričale ter se psovale. Prihajali so možje, kleli in jih zmerjali. In zopet je nastal mir; začelo se je petje in popivanje iznova...

Iz gostilne je puhtela vročina kakor iz peči in dišalo je po vinu kakor iz odprte kleti. Vrišč

PRAGA: VELIKI TRG Z MESTNO HIŠO IN
TYNSKO CERKVIJO.

in hrup je naraščal, fantje so prepevali iz polnih pljuč, nekateri so vriskali, bili po mizah, razbijali čaše, vmes pa se je čulo hropenje harmonik.

Okoli Benka se je nabralo polagoma vedno več žejnih pivcev. Udovec je plačeval danes kakor še nikdar. Družba okoli kamnoseka Toneta pa se je razšla in tudi Tone se je odpravil domov. Plesati se mu v tej vročini ni ljubilo več. A ko je stopil skozi vežo, je videl, da je večina njegovih tovarišev posedla za mize blizu Benka ter da so pili njegovo vino. Pijani so bili in napivali so kmetu glasno.

Za Tonetov pozdrav se ni zmenil nihče.

Zvečerilo se je, in Tone je stopal počasi proti domu. Po glavi mu je šumelo zopet bahačasto govorjenje Benka in skelela ga je trditev, da je berač, ki ga Gorjanec za svojega zeta ne bo maral. Kaj je zato slabši, če ni bogat in gruntarski sin? Kaj nima pridnih, neutrudnih rok, s katerih krvavimi žulji bi si hotel prislužiti pravico, biti udan hlavec svoji Marijanici? Kaj ni poštenjak, brez madeža na svoji vesti? Kdo mu more kaj oponašati, kdo kaj očitati? Čist stoji pred svetom, in njegova edina krivda je, da ljubi, — ljubi Marijanico takó brezumno, a takó pošteno, iskreno in globoko! Srcu pa se ne da vlevati in kar je združila ljubezen, tega ne razklene nobena moč na svetu.

Dà, čudna, trmasta je Marijanica; neumljivo je njeno vedenje, toda prišlo je vse tako naglo, nepričakovano. Njen ponos je užaljen in zadeta je na svojem najobčutljivejšem mestu, v svoji samozavesti. Premagalo jo je hipoma, udala se je brez premisleka svojim čustvom, in to jo boli in peče. Morda si reva domišlja, da se čuti on zmagovalca, ki se sedaj lahkomišelnost ponaša s svojim činom ter se posmehuje njeni hipni slabosti! Morda se boji, da je postala žrtev vetrnjaka, ki že jutri pozabi, kar je cenil nad vse včeraj! Ne pozna ga še dovolj in izkuša ga sedaj, da se preveri, ali je res vreden, da postane njegova zvesta žena; izkuša ga, ali se bo dal z osornostjo odvrniti in ali je njegova ljubezen dovolj trdna, da vztraja, četudi se mu kaže odurno in žaljivo... Ali Tone bo vztrajal, najsi trpi ta izkušinja še tako dolgo, in dokazal ji bo, da je mož, ki mu sme mirna zaupati srečo svojega življenja!

In nasmehnil se je, ko se je spomnil stari-kavega Benka. Smešen in nesramen se mu je zdel širokoustnež, ki si domišlja, da dobi najlepše dekle, ako le porožlja s svojimi tolarji in da odvede Marijanico tako izlahka na svoj dom, kakor odpelje mesar telico iz kmetovega hleva, ko je odštel nekaj srebrnjakov!

Plesnjivi, krmežljavi vdovec zgrbljenega hrpta in trdih, togih nog — pa brhka, živa, mlado-razcvela Marijanica! To bi bil par, da bi se smejala vsa fara!

Ne, ne, to ni mogoče! Marijanica pa se ne bo nikdar osmešila s starcem. Prej se sprizanita ogenj in voda, kakor se sklene tak zakon!

In čisto lahko mu je postalo pri duši, ko je dospel do tega zaključka. Ah, toliko je razmišljal zadnje tedne o svoji ljubezni, o Marijanici in svoji bodočnosti... v dvomih in upih, v bridki resignaciji in sladkih sanjarijah je prebil vse dni, vse noči. Toda vsiljeval se ni Marijanici več. Od tistega viharnega večera, ko mu je tako osorno zaprla okno svoje izbice, je ni več nadlegoval. Čakal je, da se ji duša umiri in se nadejal, da se potem najdeta zopet ter se ne ločita nikdar več.

V kamenolomu so hiteli delati. Nalomili so velikanske skale in devet kamenoseških delavcev je obsekavalo in gladilo kamenje pod Tonetovim nadzorstvom. Preko Grubarjevega kanala v Ljubljani so stavili nov kamenit most, in dan na dan so prihajali vozovi in čolni po nove plošče in štirjaške kamne. Parkrat je moral Tone sam v mesto ter je ostajal pri mostu po več dni. In tako je med delom lažje prenašal bolešno negotovost radi Marijanice in hitrejši mu je minilo že nekaj tednov...

Ali sedaj mu je postalo nakrat lahko pri duši in zdelo se mu je, da bi ne storil prav, ako bi ne šel zopet k Marijanici ter jo posvaril, naj pazi na razgovore svojega očeta z vdovcem Benkom. Zdelo se mu je, da je njegova dolžnost, opozoriti jo na brezobrazno baharjenje Benka in na besede, ki so bile toli žaljive za njeno čast. Gotovo bode besna nad tako nesramnostjo, in pri tem se mu ponudi najlepša prilika, da ji pové, kako nesmiselno je njeno vedenje, in da ji razloži iznova svoje načrte za njuno bodočnost. Dà, dà, k njej pojde, da ji pové iznova, kako poštene so njegove namere, in Marijanica bo izprevidela in se ga oklenila za vedno... neločljivo...

Težko je čakal noči. Po vaški cesti so drdrali koleslji s praznično oblečenimi kmeti in kmeticami iz okolice. Bili so glasni in jedva jec-ljaje so še vedno kričali ter poizkušali peti. Iz gostilnic so odhajale opotekajoče se skupine fantov in mlajših mož, pred njimi pa so begala dekleta razmršenih las, od vročine in utrujenosti gorečih lic... Za vrtovi in v mračnih stranskih ulicah se je čulo šepetanje in pridušeno smejanje... Razposajenost in razbrzdano veselje vse povsod. Od vseh strani se je čulo hripavo prepevanje in divje ukanje, izgublajoče se polagoma in nara-

ščajoče na vedno drugem koncu.

In počasi je nastopila noč, topla in jasna. Nad vasjo je vzplavala polna luna in zamigljale so zvezde na nebu, s hriba je zapihljala nizdoli hladna sapica.

Takrat se je pritihotapil Tone h Gorjančevi hiši. Gori nad kamenolomom je čakal te ure ter se med smrekovjem in gabrjem počasi bližal Marijaničnemu oknu na zadnji strani hiše. Videl je iz daljave, da je sama. In tiho je pristavil leseno kozo pod okno ter se vzpel nanjo.

„Marijanica,“ je šepetal, „ne zameri . . . zaradi sebe ne prihajam . . . svarit sem te prišel . . . Benko iz Kota te namerava priti snubit in pri Štembalu se je danes bahal, da tvoj oče ni proti tej zvezi. Pomisli, stari Benko . . . Marijanica! Kaj ne, da to ni mogoče, saj te imam jaz rad, Marijanica, tako rad, da bi ga ubil, če bi se to zgodilo!“

Ko ga je zagledala, je kakor otrpla obstala, roke so ji omahnile ob životu in bleda je bila kakor stena. Rekla pa ni ničesar.

In Tone je zapazil, da so Marijanici tekom tednov, odkar je ni videl, sveža, zdravordeča lica upadla in da je boleсна bledota pokrila njen obraz.

Njene svetle, žive oči je zakrivala megla. In hipoma si je mislil: „Koliko je pretrpela! — Koliko noči preplakala! — Koliko bolesti, skrbi in srama je morala občutiti in prenesti! — In vsega tega sem kriv jaz.“

Pekoč kes in neizmerno sočutje sta se mu vzbudila v duši in z vso iskrenostjo je vzkliknil: „Odpusti mi, Marijanica, a verjemi, da te ljubim, da te bodem ljubil večno!“ In še ji je hotel govoriti.

Toda silen udarec po glavi ga je vrgel zviškoma na zemljo. Čutil je le še besne sunljaje in zbadljaje, slišal tuljenje, kletve in kričanje . . . zdelo se mu je, da pozna pijane glasove svojih tovarišev, s katerimi je sedel in prepeval še popoldne pri Štembalu . . . zdelo se mu je, da čuje krohot Benka . . . a vse se je zgodilo pobliskovo — niti ganiti se ni mogel več in zapustila ga je zavest . . .

Preko Gorjančevega hriba je tekla tolpa črnih postav ter izginila med smrekami v temo tiho in brez sledu.

S stolpa vaškega patrona sv. Jakoba so zazveneli udarci cerkvene ure počasi in zamolklo in nad mirnim selom je plaval v krvavorumenem žaru ščip.

(Dalje prihodnjič.)

Z RAZSTAVE ŽENSKIH ROČNIH DEL.

FR. BOUCHER:
VENERA PRI TOALETI.

LISTEK.

JAN HUS.

Na velikem staromestnem trgu v Pragi, na katerem je po nesrečni bitki na Beli gori pod krvnikovo roko izkrvavelo toli najplemenitejših čeških mož, so položili 6. julija t. l. temeljni kamen spomeniku Jana Husa. Okoli 700 raznih društev, zastopniki Rusov in Francozov, nebrojna množica iz vseh krajev in slojev krasne češke kraljevine je došla k redkemu slavlju, da se pokloni spominu Jana Husa. Zvečer je bilo mesto čarokrasno razsvetljeno, na okoliških hribih so gorele grmade in pri veličastni bakljadi so se zbrala pevska društva, da dajo duška svojim narodnim čustvom.

V sijajno žareči pojavi Husovi imata svoj izvor narodna samozavest in vztrajnost Čehov. Pomen Jana Husa v zgodovini in razvoju češkega naroda je tako velikanski, da je Hus ena izmed največjih čeških zgodovinskih oseb, ki so se s svojimi deli povzpeli tja, kjer stoji najsvetlejši in najplemenitejši geniji vseh narodov in vekov.

Napačno bi razumevali Jana Husa ter bi mu krajšali njegove zasluge, ako bi ga premostrivali samo v ozkem okviru njegovega razpora z Rimom. Ko se je Hus rodil, je našel že nezadovoljen narod. Tujci so silili kakor ujede v krasno češko domovino, npravnost je hirala, češki književni jezik ni bil enoten in v njem se je vgnezdila cela vrsta neokusnih tujk. Plemstvo je bilo sprijeno, duhovstvo pomehkuženo, nemški „žolnirji“ so s svojim nenravnim življenjem okužali češko domovino in vse to je z najglobokejšo žalostjo napolnjevalo plemenita srca čeških sinov. Praga je bila gnezdo nasilnih tujcev, na praškem vseučilišču so imeli tujci nadvlado, ki so jo zapostavljenim domačinom kazali z vso svojo oholostjo. In tedaj se je mistr Jan Hus z močjo, ki jo je v njem vzbujala pobožna misel, plamteče domoljubje in ljubezen do

rodnega jezika, lotil velikanskega reformatorskega dela v književnem in kulturnem oziru. Sestavil je češki pravopis, v vzornem češkem jeziku je napisal knjige pobožne in oplemenjujoče vsebine, oznanjal je bogatašem njih dolžnosti do revežev, boril se za nepokvarjenost duhovništva in plemstva, razglašal pravice češkega naroda do praškega vseučilišča, in njegovo zanosno pridigarstvo zgovornost je podpirala neutrudna delavnost v vseh strokah javnega življenja, moč prepričanja in moč njegove volje. Hus se ni ustrašil nikakih ovir, ne močnih nasprotnikov, in kakor je bil velik v svojem delovanju, tako je bil čist v zasebnem življenju in nesebičen v najstrožjem zatajevanju samega sebe. Zato bi mogli opisati pomen in vpliv Husov na njegovo dobo le tedaj, ako bi razgrnili vso zgodovino češkega naroda v XV. in XVI. stoletju in se ozirali hkratu na zgodovino evropske kulture v zadnjih 500 letih. Zategadelj je to ime vsakemu zavednemu Čehu drago in le sovražniki češkega naroda ga blatijo in črté. Husovo ime je povzročilo Čehom prokletstvo in izobčenje iz cerkve ter krvave vojske, s katerimi je sovražna in hinavska tujina nameravala uničiti Čehe. Toda Čehi so si nacrpali iz tragične usode svojega slavnega rojaka neustrašno vztrajnost, delavnost in globoko versko prepričanje. Napeli so vse svoje telesne in duševne moči ter si pridobili moč in slavo, ki jo je občudoval ves svet.

Mistr Jan Hus je bil rojen dne 6. julija 1369 v vasi (zdaj trgu) Husincu; njegov oče je bil pošten češki kmet. Kakor reven dijak se je izšolal v Pragi ter stopil na bogoslovsko fakulteto. L. 1393 je dosegel čast bakalarja svobodnih umetnosti, l. 1394 čast bakalarja bogoslovstva; mojstrstvo ali sedanji doktorat svobodnih umetnosti je dosegel l. 1396. L. 1400 je bil posvečen za duhovnika, l. 1401 izvoljen deka-

nom filozofske fakultete, l. 1402 rektorjem vseučilišča in v istem letu je postal tudi pridigar v novozgrajeni betlehemski kapeli, kjer se je propovedovalo češki, dočim se je vsled brezbriznosti duhovništva in po nemških uplivih precej predrzno nemškutarilo malodane po vseh drugih praških cerkvah.

Hus je našel v domovini in zunaj nje mučne, neznosne razmere. Doma se je kralj Vaclav prepiral z nadškofom, in kralja samega je preganjalo ošabno plemstvo ter ga večkrat ujelo in vtaknilo v ječo. V katoliški cerkvi so bili obenem trije papeži, morala je bila skoraj nepoznana lastnost, in Hus je takoj izprevidel, kako krvavo je potrebno izboljšati vse javno življenje. Vsi ti dojmi so se družili v njegovi duši in Hus si je srčno zaželel, da poišče izid iz blodnjaka teh strašnih razmer. V to svrhu so se mu zdeli pripravni Viklefovi verski nauki, a nemški profesorji in nemški vseučiliščniki so se mu odločno postavili v nasprotje. Hus se je torej v svojih težnjah omejil na domača tla, ki se je nanje postavil kot ljubeč in odkritosrčen sin svoje zatirane domovine. In ko je izpregovoril k ljudstvu v domači besedi in s slovanskim srcem, je takoj ves češki narod ne le v Pragi, temveč tudi na deželi razumel njegova plemenita načela. In ko so se začeli Nemci po Pragi prešerno razpasovati ter so se Čehi vzlic temu vedli brezbrizno, je Hus zagrmel: „Čehi so malovrednejši kakor pasjad, kajli pes brani svoj brlog, v katerem leži ter se zanj bori z vso silo, če ga hoče izpoditi drug pes, Čehi pa stiskajo Nemci ter si prisvajajo najlepša mesta v češki kraljevini, a mi molčimo.“ S takimi besedami je pridobil ves češki narod zase, a si je tudi nakopal mržnjo nemških profesorjev. Ljudstvo se ga je oklepalo z najudanejšo iskrenostjo ter ga branilo proti sovražnim napadom. Na svoji strani je imel tudi nadškofa Zbynka Zajca in kraljico Zofijo, razpor sam pa se je završil s kutnogorskim dekretom z dne 9. januarja 1409., s katerim je kralj Vaclav podelil Čehom, edino opravičenim dedičem češke kraljevine, tri glasove v vseučiliškem svetu pri izkušnjah in drugih visokošolskih uredbah, prav tako kakor je bilo takrat v Parizu in v Italiji.

S tem je bila Praga rešena germanizacije, nemški vsiljenci in pritepenci so odšli iz dežele preko meje. Ali tedaj je nadškof Zbyněk izpremenil svoje prvotno mišljenje ter se nakrat postavil proti Čehom in Husu, katerega je bil celó pri papežu zatožil, da uči krivovero. To se je še poostriilo, ko je bil po Zbyňkovi smrti l. 1411 praškim nadškofom izvoljen Albik iz Uničova, dvovec in denarja pohlepen Nемец, ki se je dal šele prihodnje leto posvetiti za duhovnika.

Hus je moral bežati iz Prage na deželo. In ko se je l. 1414 zbral občni cerkveni zbor v Kostnici, da napravi red cerkvi, ker so takrat vladali hkratu kar trije papeži, je bil tudi Hus poklican v Kostnico. Cesar Sigismund mu je dal spremnico, ki mu je ž njo zajamčil, da se mu nikjer ne stori nič kaj žalega. Hus je prišel v Kostnico dne 9. listopada 1414, a tam so ga takoj zaprli v dominikanski samostan. Končno po raznih obravnavah so ga razglasili krivovercem ter mu deli na glavo sramotilno papirnato krono z napisom: „Hic est haeresiarcha“ in so mu dejali: „Cerkve nima s teboj ničesar več opraviti ter te izroča posvetni oblasti, tvojo dušo pa hudiču.“ Verolomni cesar Sigismund je izročil Husa na grmado, kjer je z vrvmi zvezan med prepevanjem psalmov končal svoje življenje dne 6. julija 1415. Rabeljni so zbrali njegov pepel ter ga vrgli v Reno, da bi Husovi prijatelji ne mogli ničesar priversti po mučeniku na Češko.

Husova smrt v plamenih kostniške grmade je vznemirila vso takratno Evropo, najbolj seveda njegovo domovino. Kralj Vaclav IV. in vse češko ljudstvo s plemstvom vred se je na dež. zboru dne 2. sept. 1415 izreklo z vso ogorčenostjo

proti nezakonitemu ravnanju — končna posledica vsega pa so bile husitske vojske, kjer so nemški hrbti občutili marsikatero batino od čeških cepcev in buzdovanov.

Za češko slovstvo ima Hus dvojno zaslugó: najprej je izpopolnil po obliki češko slovstvo, potem pa ga je obogatil s celo vrsto spisov, ki so imeli za svojo dobo po svoji verskovzgojni tendenci velevažen pomen. Hus je uredil češko grafiko, in sedanji češki pravopis je v jedru Husov pravopis. Kdor pozna sedanje homatije radi skupnega slovenskega književnega jezika, pozna tudi Husovo zaslugó, ki je že pred 500 leti določil, katera pisava naj je na Češkem pravilna in katera ne. Poleg tega je Hus pokazal sam v svojih spisih vzore češkega pravilnega jezika in sloga.

Hus ima torej neprecenljive zasluge za formalno izpopolnjenje češkega slovstva, a še večje si je pridobil s svojimi proslavljenimi spisi, ki so se nam ohranili tako v številnih rokopisih, kakor tudi v starih odtiskih. Erben jih je izdal (1865—68) v treh zvezkih, ki štejejo nad 1000 strani. V svojih spisih si je prizadeval Hus navdušiti ljudstvo za nrvnost in posnemanje Kristovega življenja. Po njegovih lastnih spisih najbolje poznamo Husa. In kdor je kdaj čital kako njegovo knjigo, priznati mora, da se njegova pobožnost ujema s pobožnostjo mož prištevanih k svetnikom ter spozna, kako čista so bila njegova moralna načela, kako velika in živa je bila njegova vera, kako brezmadežno je bilo njegovo življenje, uravnano le po cerkvenih predpisih, kako globoko in odkritosrčno je bilo njegovo prepričanje. Le tisti, ki je prečital Husove spise, ima pravico, soditi o njegovem kristalnem značaju in o Husu kot književniku, ki mu pristojna še doslej odlično mesto v češkem slovstvu.

Ne rečem preveč, ako trdim, da je zadela Husa tragična smrt predvsem zaradi mržnje nemških ovaduhov, ki so ga črtili kakor svoje dni sveta slovanska apostola, Cirila in Metoda. A Hus je vzlic očitni mržnji nemških sovragov vendar večkrat dejal, da mu je pošten Nемец ljubši kakor zanikam Slovan, če bi bil tudi njegov lastni brat. Slovani so bili in so doslej trpini, in prav to je bolelo blago Husovo srce, da smo sužnji vsakega ničvrednega privandranca. Še iz ječe je tako krepko navduševal svoj narod, da se človeku porosi oko, če čita njegova zadnja pisma. Dovolite torej Čehu, da smatra Husa svojim nedosežnim narodnim idealom!

Hus pa je ljubil tudi ljudstvo, to trepeče ljudstvo, ki je še doslej igrača oblastnežev in si samo ne zna pomagati. Resno je govoril višjim tega sveta, naj smatrajo vsakega človeka enakopravim svojim bratom. S tem si je seveda nakopal njih mržnjo. Vzvišenega izgleda Zveličarjevega ni samo priporočal v posnemanje, nego se je tudi sam prizadeval, da bi bil v vsem, povsod in vselej Kristusa vreden učenc.

Borba za svobodo vesti, za prostost veroizpovedanja, za očiščenje krščanskega življenja, pobožnost, Kristusov zakon o pravičnosti in ljubezni, za ohranitev cerkve v nrvnem oziru — to so bile Husove težnje. V vsem tem ga je vodilo načelo, da je treba bolj poslušati Boga kakor ljudi, zato je podiral vse, kar se je protivilo Kristusovemu zakonu. Husa so sicer obsodili kot krivoverca, a „Moje sodbe niso človeške sodbe“, pravi sv. Duh v „Stari Zavezi“, in to nas tolaži. Kje je bila zmeta pri Husovi obsodbi in smrti? Ali res pri Husu, ali pri cerkvi? Lahko rečemo, da na obeh straneh. Zmeta je razumljiva radi človeške slabosti in obe strani je zadela huda kazen. Hus je moral na grmado, tedanjó cerkev pa je zadela reformacija, ki jo ima sama na svoji vesti, ker ni ob pravem času poslušala svarilnih glasov.

Najboljše izpričevalo za Husa je to, da je vse sam izvrševal, kar je učil; — v tem oziru je Hus velikan.

Husovi sovražniki so bili močni, zato so lahko uničili Husa ter izvršili nad njim smrtno obsodbo. Ali te moči vendar niso imeli, da bi ga bili prisilili k moraličnemu samomoru, da bi bil namreč preklical to, o čemer je bil uverjen, da je resnica ter da se strinja s Kristusovo postavo. Slabiča je možno ugnati s strahom, omahljivca pregovoriš lahko, častihlepneža moreš pridobiti z laskanjem in obljubami, bojazljivca preplašiš z grožnjami, a značajnega človeka ne more odvrniti nikaka moč tega sveta od spoznane resnice. In to nam je izpričal Hus na goreči grmadi. Ako prevdarimo to, potem šele cenimo po vrednosti moralno Husovo vzvišenost nad vsem kostniškim zborom s cesarjem Sigismundom vred, potem spoznamo nepremostno brezno med njima. Tu ni bila možna nikaka sprava, nikaka koncesija, nikak kompromis od Husove strani: najvišja zapoved mu je bila glas vesti, notranje spoznanje samega sebe, harmonija med prepričanjem in dejanji, in zato je šel toli mirno in pojoč na grmado. Ako se Čehi zopet združijo pod prapor, ki ga je visoko vihnel mučenik Jan, pod prapor, ki se na njem blišči večno žareče geslo: Resnica, ljubezen do domovine in materinskega jezika, človekoljubje, medsebojna strpnost in spravljivost ter poštenost, potem se češki narod lahko nadeja končne zmage.

Tak je Husov pomen v češki zgodovini. Ako ima češki narod danes toliko pogled med omikanimi narodi, mora se za to največ zahvaliti mistru Janu Husu. Naj li o njem sodijo sovražniki češkega naroda kakorkoli, nedvomna istina je, da ostane Hus v vrsti največjih sinov češkega naroda.

Temu možu nesmrtnega imena in nevenljivih zaslug postavijo Čehi v Pragi krasen spomenik (Glej str. 272—273.) Hus, zvezan in pričakujoč smrt, stoji na visokem podstavku, ki dominira vsemu monumentu. Na levi skupina potrlih in izmučenih ljudi, ob desni razburjena, oborožena množica, ki izraža husitsko vzkipenje zaradi krivičnega in češki narod sramotilnega zločina v Kostnici. Na spomeniku vidimo udano-trpečega Husa v nebo zamaknjena izraza. Pristna umetnost tako v kompoziciji kakor v izvršitvi!

Šalounov model izraža tri faze Husovega dela in upliva na Čeha. Na eni strani opazujemo suženjstvo tedanjega naroda in Hus sam je personificiran kot znamenje tedanje dobe; verolomni oblastneži so ga preupili in odstranili. A po obnebju že švigajo maščevalni bliski, elementarna moč ljudstva se že oglašajo, Hus, rešenik in branitelj naroda in jezika, je že prišel ter dosegel svoj cilj, četudi s svojo smrtjo. Usojeno je, da se velike ideje morajo vedno drago odkupiti. Šalounov načrt se ujema z velikimi Husovimi idealii. Dojem spomenika bo neizbrisen. V Šalounovem delu je moč in temperament, v njegovem umotvoru je to, po čemer naj upliva vsak spomenik na gledalca — velikanska moč sugestije. Ladislav Šaloun je s tem projektom pridobil velik uspeh, Husov spomenik bo spomenik tudi njegovega imena in njegove umetnosti. V Šalounovem spomeniku je vpodobljen velik del češke zgodovine, in v Čehu, ki gleda tu alegorizirano skrajno junaštvo češkega ljudstva one dobe, ki je krvavelo in žrtvovalo življenje za tlačeno, cela stoletja s kričnim nasiljem skrunjeno svobodo in resnico, vzbuja Husov spomenik z zanosno silo krepost za nadaljnje vztrajno in požrtvovalno narodno delovanje!

KNJIŽEVNOST.

Dr. Jos. Tominšek: Narečje v Bosni in njega sklanjatev. (Ponatis iz izvestja c. kr. Franca Jožefa drž. gimnazije v Kranju za l. 1902/3.) Naš izredno delavni in plodoviti znanstveni pisatelj dr. Tominšek, c. kr. profesor v Kranju, je

obogatil jugoslovansko dialektologijo z dragocenim prispevkom, ki vzbudi pač v slovanskih filoloških krogih zaslužno pozornost. Bočko narečje se govori v zadrečki južnozpadni štajerski dolini, ki je križišče treh velikih panog slovenskega jezikovnega življa. Že rajni slovenski učenjak dr. Oblak, ki se je temeljito bavil s slovenskimi narečji, se je živo zanimal za še prav neznano bočko narečje, a znanstveno ga je obdelal sedaj prof. dr. Tominšek, podajajoč bočko sklanjo in sprego, študijo o bočkem naglasu in bočkih glasih. Spis je sad večletnega truda, zato gre avtorju, še mlademu, a uglednemu učenjaku, vse priznanje. Vivat sequens!

R. Perušek: Ivan Vrhovec. Životopisna črtica. V letnem poročilu l. c. kr. drž. gimnazije v Ljubljani za šolsko leto 1902/3 je priobčil profesor Rajko Perušek životopis 19. septembra m. l. umrlega našega zgodovinarja Vrhovca. Spisek je najboljši vir bodočemu literarnemu zgodovinarju, saj naveda natančno vso dolgo vrsto Vrhovčevih del, knjig, člankov, črtic in razprav v slovenskem in nemškem jeziku. Naše mnenje pa je, da bi bil pisatelj v tem poročilu, namenjenem dijaštvu, mogel to in ono izpustiti, ne da bi bila pri tem trpela objektivnost.

Dr. Dragotin Lončar: Profesor Simon Rutar. (S sliko.) V izvestju c. kr. II. drž. gimnazije v Ljubljani v šolskem letu 1902/3 je priobčil dr. Drag. Lončar životopisno črtico o pokojnem Simonu Rutarju ter dodal temeljit in kolikor možno popoln seznam njegovih spisov. Razdelil jih je v samostojne spise (9 knjig in zvezkov), članke (106), ocene in književna poročila (69), zapiske in drobne vesti (61) in zemljevide (3). Seznam seveda ne more navajati tudi mnogih anonimnih beležk, ocen in književnih poročil, ki jih je priobčil Simon Rutar v političnih listih med dnevnimi vestmi. In tega drobiža brez podpisa starinoslovske, zgodovinske in folkloristovske vsebine je pač še mnogo, mnogo! Saj je bila v Rutarju tudi pristna žurnalistska žila. Dr. Lončarjev spis je vzlic temu pač najboljši vir literarnim historikom.

„Zur Pfllege der slovenischen Schriftsprache an österreichischen Gymnasien.“ Von Franz Žnidaršič, k. k. Professor. Görz. Druck von E. Seitz. 1903. (Separatni odtisk iz letnega poročila goriške višje gimnazije.) Glavni smoter tega spisa je, naj se čim prej skliče zborovanje strokovnjakov, ki bi sestavili jednoten učni načrt, kanton domačega in šolskega beriva in prepotrebne inštrukcije za slovenski pouk na srednjih šolah. O tej velezanimivi in ne le za pedagoge aktualni brošuri izpregovorimo obširnejše prihodnjič. Že danes pripominjamo, da je Žnidaršičevo stališče glede najnovejše filološke vojne (Levec-Skrabec-Štrekelj-Bežek-Perušek) tudi naše. In medio virtus! Njegovi kritiki glede modernega slovenskega leposlovja, zlasti glede Cankarja, pa ne moremo priznavati hladne objektivnosti.

Dr. Vladimir Ravnihar: Sokolska ideja in Slovenci. Ob 40letnici „Sokola“ v Ljubljani. Založilo telovadno društvo „Sokol“ v Ljubljani. 1903. — Tako je naslov jedva 24 strani obsežni brošuri, ki jo je spisal podstarosta ljubljanskega „Sokola“, na vseh svojih dosedanjih bivališčih agilni, živahnodelavni in kremenitonarodni dr. Vladimir Ravnihar. Majhna, navidezno ponižna je ta brošura, a zdi se nam, da je prav neprecenljive vrednosti baš v sedanjih dobi narodne letargije, pokrivane le za silo z osebnim pričkanjem in s hrupnim frazerstvom ter zasenčavane s talmi-slovenskim športovstvom. Razširila naj bi se v stotisočih iztisih po slovenski zemlji, njene ideje naj bi prešinile ves naš narod ter vzbudile v nas vest in — sram... Iz tega pa naj se rodi odpor proti sedanjemu mrtvilu, ki ima svoj izvir tam, odkoder pričakuje narod zaman življenske sile, iskre dušev-

nega podviga in kremenite narodne samozavesti. Tugomeri in Črtomiri so bili slabi vodje Slovencev! Dr. F.

Zofka Kveder: Iz naših krajev. V Ljubljani 1903. Založil L. Schwentner. — Vsebina: Kapelica sv. Jožefa. — V oblasti teme. — Doma. — Hrvatariji. — Vsakdanja tragedija. — Temperamentno in simpatičnodrastično pero Zofke Kvedrove uživa med nami že najširše priznanje. V tej knjigi je podala nekaj najboljših svojih dosedanjih novel, odlikujočih se z naravnim, neprisiljenim realizmom, krepko karakteristiko milieua in nastopajočih oseb in z vernim, včasih poezije polnim opisovanjem slovenskih socialnih razmer na kmetih. Naše seljake pozna Zofka Kvedrova izvrstno! Prijetno se občuti med vrstami njen sarkazem, a tudi tendencioznost nekaterih njenih spisov (n. pr. „Kapelica sv. Jožefa“, „Vsakdanja tragedija“) je prav umetniško prikrita. S to knjigo je dokazala pisateljica iznova, da jo s polno pravico prištevamo k našim prvim modernim literatom. Njena Muza je danes zdrava, sveža in jedra, brez sledu nekdanjega dekadentstva. Žal, da so se ji vkradle v jezik nekatere prav zoprne in nepotrebne tujke (nemške in hrvatske) ter da korektura ni dovršena. Zanimivo knjigo odkritosrčno prav toplo priporočamo!

Janeza Trdine zbrani spisi. I. knjiga. Bahovi huzarji in Iliri. (Spomini iz moje profesorske službe na Hrvaškem (1853—1867). — V Ljubljani 1903. Založil Lavoslav Schwentner. Pregled vsebine: Predgovor. — I. Varaždin. Ponemčena hrvatska gospoda. Prvi pojavi Bahovih huzarjev. — II. V središču Hrvatske. Ilirski duhovniki — vzor rodoljubja, naprednosti in značajnosti. Silna važnost ilirstva za podvig in napredek hrvatskega naroda. — III. Bah hoče ponemčiti Hrvate s pomočjo birokracije. Njen duh, značaj in šušmarstvo. Zapreke germanizaciji. — IV. Hrvatska Reka in reška gimnazija. Kleman. — V. Slavjanski in nemški profesorji reške gimnazije. Breduspešni napor Bahovih huzarjev. — VI. Ravnatelj Štefan Vidic. — VII. Šolski nadzornik dr. Anton Jarc. — Prof. Trdina je zbral v tej knjigi v prijetnem feljetonistovskem slogu svoje spomine s Hrvatske ter jih osolil s humorom, ki je naravnost klasičen. Knjiga je za Hrvate in Slovence enako zanimiva, saj čitamo v nji, kako so najeti Slovenci zanašali med Hrvate germanizacijo in kako uspešno so se je naši bratje onkraj Sotle otresali. Krasni jezik, elegantni slog in žarkost narodne zavednosti plamtečega rodoljuba delajo to lepo knjigo nad vse simpatično. Zato smo hvaležni predvsem dr. P. Turnerju, ki je pridobil pisatelja za izdajo teh spisov, in L. Schwentnerju, ki jih je založil in jim preskrbel lepo opremo.

† **Ivan Škrjanec.** V petek, dné 17. julija je umrl v rodni hiši v Vodmatu mlad, maloznan slovenski poet: „Ivo Brežnik“, „Prokop“, „Mrakov“, „J. Š.“ i. dr. Pojavil se je v „Vesni“, potem je pisal v „Lj. Zvon“ in v „Zvončka“. Prozo, novelete, črtice, referate o dunajskih umetniških razstavah in gledališčih i. dr. — je pisal za „Slov. Narod“, „Edinost“ za „Koledar“ Drag. Hribarja, polemične feljtone in notice za „Učit. Tovariša“ in poročila z Dunaja za „Agrarmer Tagblatt“. Za slovensko gledališče je napisal tragedijo „Umirajoči“, ki se pa ni uprizorila. Najbolj so se mu posrečile moderne „balade“ („Lj. Zvon“ 1894) v Gestrinovem žanru. Zadnja leta je hodil v struji skrajnjega modernizma, dekadentizma. Bil je fantastične narave in sila rahle duše, mladenič blagega, končno le vsled smrtonosne, mučne boleznj zastrupljenega srca. Imel je velike, lepe načrte, mnogo dobre volje, a smrt ga je umorila jedva 29 let starega, še preden si je mogel najti pot do svojih literarnih ciljev. Bil je tovariš rajnih poetov, Ketteja in Murna, s katerima je imel isto usodo: umrl je za jetiko v najlepši mladosti. Čast njegovemu spominu!

GLEDALIŠČE IN GLASBA.

Legionarji. Igra iz Napoleonovih časov. V štirih dejanjih spisal Fran Govékar, uverturo in glasbene točke zložil Viktor Parma. — Tako je naslov najnovejši izvorni igri, ki jo je sprejela intendantca slovenskega gledališča v svoj repertoar in ki se uprizori v sezoni 1903/4. Dejanje igre se vrši na Spod. Štajerskem in v Gor. Italiji.

Viktor Parma: Uvertura k narodni igri s petjem „Rokovnjači“. — Naš najpopularnejši skladatelj je pomnožil slovensko glasbeno literaturo z novim večjim delom. Uvertura „Rokovnjači“ je popolnoma samostojna in celotna skladba, ter se nedvomno hitro priljubi vsem orkestrom po Slovenskem. Zgrajena je po krepkih motivih Parmove koračnice „Mladi vojaki“, ki v razširjenosti in popularnosti nima para v našem glasbenem slovstvu. Kakor vsa Parmova dela, odlikuje se tudi ta uvertura z izborno, bujno orkestracijo, pikantnostjo in temperamentno melodioznostjo.

Malorusko gledališče v Lvovu. V Lvovu se je ustanovilo društvo maloruskih rodoljubov, ki namerava zgraditi v Lvovu malorusko narodno gledališče. Društva: Prosvit, Ruska čitalnica in Tovaryszto imeny Kotljarevskoho so odposlala v odbor svoje člane, ki so obelodanili poziv na narod, naj vsak Malorus prispeva v ta smoter vsaj 2 h na leto. Tako bi se omogočilo, da trimilijonski narod zbere v treh letih potrebno svoto 200.000 K, kar bi zadoščalo, kajti nekaj denarja so že poprej nabrali. Doslej je v Lvovu samo diletantsko malorusko gledališče, dasi sta slavni tenorist Mišuga ter sopranistinja Krušelnicca pevca evropskega slovesa.

UMETNOST.

Razstava ženskih ročnih del v „Mestnem domu“ v Ljubljani. Spočetka meseca julija smo imeli v našem središču velezanimivo razstavo ženskih ročnih del, ki je dosegla popoln vsestranski uspeh. Razstavljenih je bilo nad 2000 del zgodovinskih in modernih slogov in tehnik. Tu so bila dela, ki so se rodila pod spretnimi prsti naših babic, dela, ki sodijo v današnje moderne secesijske dneve in končno dela, ki bi jih krstili z narodnim, slovanskim blagom. Zastopani pa so bili s prekrasnimi umotvori tudi Kitajci, Japonci, Turki in Perzijci, ki so se v takih delih pospel na vrhunec popolnosti. — Središče zanimanja je tvorila mestna višja dekliška šola v Ljubljani, oziroma nje nadzorovalna dama in učiteljica ročnih del, gdč. M. Wessnerjeva, pod katere večšim vodstvom so izdelale gojenke jako lične reči. Aplikacije, belo in umetno vezenje, slovanski, baroški in orientalski motivi, irske čipke (solnčnik), dve preprogi v smirnskem načinu, blazine, prtiči, poletači, kačji pastir (paravent), dve ptezali, burza, nekaj v slovanskih motivih (po načrtih prof. C. Misa), drugo v bogatih ornamentih in v zlati vezenini. Tudi nekaj akvarelov je bilo videti. Slikali so jih mladi čopiči pod nadzorstvom g. prof. Sičca. Ljubljana more biti ponosna na tak zavod! Uršulinska šola je razstavila tudi več jako lepih in okusnih del. Omeniti nam je posebno slikanje z iglo (ženska glava, idila z morja in razni ptički.) Mestna slovenska dekliška osemrazrednica je bila zastopana z dolgo vrstjo zanimivih, fino in okusno izvršenih del z iglo. Precej pri vrodu so zbujala pozornost praktična dela samouke „Slovenke z dežele“, gospe P. Resmanove. Med kolovratom in predivom tja do umetne vezenine in domačega finega platna je bilo razgrnjeno pred nami te vrle gospodinje z delom in naporom pretkano življenje. — Med čipkami je imenovati zlasti tiste, ki jih je razstavil g. D. Lapajne iz Idrije, gospa Erhovničeva iz

Ribnice in gdč. Ganglova (venecijanske) iz Metlike. Ta poslednja je imela svojo bogato izložbo, ki pričuje o nje izredni marljivosti in vztrajnosti. Vsa njena dela so izvršena skrbno in okusno. — Lepo in bogato zbirko je imela tudi gdč. Drenikova, priznanja vredna so pa tudi dela preproste ljudstva iz Prezida na Hrvaškem. — Gospa Gollova je razstavila nad 100 let star robec, fino vezen na holandskem steklenem batistu; gospa Franja dr. Tavčarjeva modern zaslon v elegantni aplikaciji; gospa M. Hribarjeva lepe vžganine v lesu; gdč. Šantlova, učiteljica v Ilir. Bistrici, prelep zastor; gdč. Z. Novakova, članica dunajske „Vesne“, prizor z lova, slikan z iglo na usnje, in pečni zaslon (prihajajoča jesen); gdč. R. Severjeva takisto članica dunajske „Vesne“, zaslon v moderni aplikaciji, predstavljajoč tri dobe človeškega življenja; gdč. Senekovičeva jako lepo stolo; gospa Hofbauerjeva dva mašna plašča; gdč. Kadivčeva, razna jako skrbno izvedena dela v izvirmih kranjskih motivih itd. — Izredno zanimiva je bila zgodovinsko znamenita zbirka Sadnikarjeva (Kamnik), Pfeiferjeva in muzejska, ki je budila v obiskovalcih spoštovanje do naših prababic in ki reprezentuje veliko vrednost ter hrani lep del naše kulturne zgodovine. — Razstavljenih je bilo tudi več slikarjev na papirju, platnu in svili. Med temi slikani solnčniki in dela gdč. M. Povšetove, ki pričajo o nje okusu in vztrajni pridnosti. — A v to razstavo so zašla tudi nekatera dela moških rok. G. Kleč, učitelj v Ljubljani, je razstavil n. pr. lepo preprogo z bujnim cvetličnim okrasjem. Razstava je našla vsestransko priznanje in veliko zanimanje. Prirejena je bila na korist šolski družbi sv. Cirila in Metoda. Naj bi ji sledilo še več tako bogatih in lepih razstav!

Akademsko društvo „Vesna“ na Dunaju. Že več let so se izražale želje, da bi se združili vsi na Dunaju živeči slovanski akademiki vpodabljaljajočih umetnosti v skupno društvo. A že na prvih sestankih se je pokazalo, da za društvo na tako širni podlagi nedostaja pripravnih tal, tako radi različne jezika, kakor radi oddaljenosti kulturnih središč in sploh premale medsebojne dotike severnih in južnih Slovanov. Zato so letos sklenili Hrvati in Slovenci, pri katerih so te razmere ugodnejše, za sedaj ustanoviti samo hrvatsko-slovensko društvo, uplivati pa na druge slovanske akademike umetnosti ter jih vzpodbujati, da si ustanove enaka društva.

Tako je nastalo društvo „Vesna“. „Vesna“ je akademsko društvo, ki mu je smoter gojenje hrvatske in slovenske umetnosti. Kako naj se razumeva ta namen, to pojasnjujejo deloma članki, objavljeni po raznih hrvatskih in slovenskih časnikih, deloma pa tudi že dosedanje društveno delovanje. Društvo se je udeležilo z lepim uspehom letošnje izložbe ženskih ročnih del v Ljubljani. Razun tega je začelo že letos informirati nadarjene srednješolce o dunajskih umetniških šolah. — V počitnicah se bode sedaj marljivo risalo v domovini. Nabirali se bodo namreč narodni motivi (ornamenti, arhitektonične posebnosti, vezenine, keramični izdelki itd.) na kmetih, da se bodo mogli naši slikarji na podlagi te zbirke sčasom orijentirati o jugoslovanskem slogu. Od zunanjih podpor je seveda odvisno, ali bo moglo društvo obelodaniti tudi tucatami v brošurah uspehe svojih študij. Slednjič bo stopala „Vesna“ pred občinstvo tudi z umetniškimi razstavami.

TEHNIKA.

Assuanski jez v Egiptu. Kdor čita o Egiptu, se hkratu spomni tudi velikanske reke Nila, ki zavzema po svoji dolžini (5920 kilometrov) in po velikosti rek šesto mesto na vsej zemlji. Ves Egipt je od Nila tako odvisen, da ga imenujejo tudi očeta Egipta, kajti enakomernemu preplavljenju velikega dela

vse dežele je pripisati rodovitnost zemlje. Ta reka temeljito in enakomerno premaka ob preplavljenju zemljo in odklada rodoviti glen, s katerim gnoji in tvori plodonosno zemljo. Že pred 6000 leti so Faraoni napravljali v tej deželi jarke, nasipe in reservoarje po gotovih sistemih, da bi vodo očeta Nila speljali tudi v one kraje in dele Egipta, katerih vsled naravnega preplavljenja rečna voda ne doseže. Take naprave so se vedno vestno vzdrževale in vsak glavar te dežele si je štel v dolžnost, storiti kaj v tem smislu v blagor in korist plodonosnosti dežele. Tudi Angleži, ki so zavzeli Egipt z okupacijo, nadaljujejo to delo, seveda v docela modernem, velikanskem slogu.

Angleži so si izdelali projekt za sistematično melioriranje vsega Egipta, in je bil dne 10. decembra preteklega leta slavnostno položen zaključni kamen, in s tem dokončan prvi objekt te namere. Od 12. februarja l. 1899 do imenovanega dne, tedaj nekaj manj kakor štiri leta se je gradilo na velikanskem jez u poleg mesta Assuan (historični Syene), kjer tvori Nil prvi katarakt.

Ta kameniti jez je dva kilometra dolg in zapira vso Assuansko dolino ter je zgrajen preko Nila. Jez sega od enega zabrežnega gričevja do drugega. Visokost jeza znaša 40 metrov, na spodnjem koncu je 30 metrov širok, na zgornjem pa 8 metrov. Zaradi tega jeza se zavira pred njim voda do višine 20 metrov in tvori velik bassin z obsegom 1200 milijonov kubičnih metrov. Ob času potrebe, ko nastane velika suša, se more odpreti 180 zatvornic, skozi katere priteče, ko stoji voda še najvišje 15.000 kubičnih metrov prištedene vode v eni sekundi. Ves bassin je tedaj mogoče v dveh dneh izprazniti. Ta voda se napelje v jarke, v katerih najde svojo pot do one zemlje, ki jo je treba namočiti, oziroma pognojiti.

Najprej se je nameravalo ta jez še višje napraviti in sicer za toliko, da bi obsejal s tem nastali reservoar 3700 milijonov, tedaj trikrat toliko kubičnih metrov vode. Temu so se pa soglasno protivilo egiptologi, na čelu jim tedaj še živeči Ebers. Vsled tega bi stala zajezena voda tako visoko, da bi preplavila znameniti otok Philae in odnesla z njega ostanke starih egiptskih tempeljev.

Proračunjena je bila ta stavba, pri kateri je bilo vedno 20.000 delavcev pri delu, na 48 milijonov kron. Ker se je pa moral, vsled slabega terena, temelj položiti mnogo globočje, kakor je bilo projektovano, se je proračun prekoračil za 43 odstotkov; stavba je namreč stala okoli 84 milijonov kron. S to napravo je omogočeno odtok vode regulirati po potrebi, in se more priti v okom pogubonosnim sušam. Na tisoče oralov zemlje, ki dosedaj ni bila rodovitna, se more sedaj kultivirati. Narodno-gospodarski pomen te stavbe se seveda danes še ne more povedati s številkami. Gotovo pa je, da bo velik, kajti mnogo manjši jez blizu Kaira je podvojil uspeh letine bombaža, ter prinaša deželi letnih 120 milijonov kron dobička.

Ing. J. F.

RAZNOTEROSTI.

† **P. Lev XIII.** Katoliška cerkev je izgubila svojega glavarja, moža velikega duha, plemenitega srca in neumorne delavnosti, prijatelja cerkvene umetnosti in literature, častilca starih klasikov in poeta krasnih, zanosnih verskih stihov — Leva XIII., roj. grofa Vincencija, Joahima, Rafaela, Alojzija Peccija. Rojen je bil v Carpinetu 2. marca 1810 l.; že v 22. letu je bil doktor bogoslovja in pravoslovja, l. 1838 je bil namestnik pokrajine Benevent, l. 1839 namestnik pokrajine Spoleto in Perugia, l. 1843 je postal tit. nadškof in papeški nuncij v Belgiji, l. 1846 škof v Perugiji in l. 1853 kardinal; l. 1876 je bil poklican k Vatikanu ter postal l. 1877 papeški camerlengo. 20. febr. 1878 pa je bil izvoljen papežem, kar je ostal

nad 25 let. Umril je dne 20. jul. Pokojnik je bil duhovit, energičen in resnično pobožen mož, tako da bo težko najti mu naslednika, ki bi ga dosegal gledé dobrote srca, bistrosti duha, čistosti življenja, trdnosti značaja in popolne požrtvovalnosti ter bi si zaslužil takih vseobčih simpatij.

Dvestoletnica Petrograda. Dne 16. maja 1703. leta je na „obrežju pustih vodâ“, na otoku nevske „Delte“, ustanovil car Peter Veliki mesto Petrograd, ali — kakor ga Rusi imenujejo — „Sankt Piterburg“. S tem svojim dejanjem je hotel osnovec zavarovati rusko državo pred napadi bojevitih Švedov ter obenem napraviti „okno v Evropo“. Misel, osnovati tukaj rusko prestolnico, je prišla Petru šele potem, ko je bila izgotovljena orjaška in močna trdnjava, katere stavba je navzlic temu, da se je trudilo ob njej nakrat po 15.000 zemljekopov, trajala skoro petnajst let. Ker je bilo podnebje tu jako rezko in vlažno, delavcem pa je tudi nedostajalo strehe in celo hrane, zaradi tega pravijo, da je stavba te trdnjave same stala 100.000 človeških življenj. Toda Rusi so v blagor svoje očetnjave, kakor še sedaj, radi žrtvovali tudi življenje, ako je bilo potrebno. To trudoljubje in te žrtve res niso ostale brez dobrih posledic. Rusi so si osvojili mahoma nazaj vse obrežje reke Neve, na katerem so se začeli nastanjati Švedi in drugi narodi. Varni pristan na morju pa je dobro uplival na razvoj ruskega, takrat še jako mladega brodogoja.

S Petrogradom je zvezana vsa novejša zgodovina ruske države. Kakor svoje dni Moskva, tako je bil pozneje Petrograd izvor vseh pojavov, ki so vplivali na tek ruskega življenja. Vse blagodarne novosti in reforme so se rodile v njem ter našle v ostali Rusiji samo odmev. V njem je raslo in se utrjevalo rusko znanstvo, v njem sta se porajali in razvijali ruska književnost in umetnost ter rusko društveno življenje. Vsi odličnejši ruski učenjaki in pisatelji so živeli in delovali večinoma v Petrogradu. Sedanji Petrograd zavzema prostranstvo nad 90 štirjaških ruskih milj; izmed teh pa zavzema 15 štirjaških „vrst“ voda (reke in prekopi). Na tem ogromnem prostranstvu je 681 ulic, ki bi merile na dolgost 354 „vrst“. Na teh 75 štirjaških vrstah stoječe nepremičnine se cenijo v celoti nad dve milijardi rubljev. Od te orjaške svote se cené vladne nepremičnine nad 900 milijonov rubljev, uprav toliko tudi zasebne in okolo 200 milijonov rubljev pa mestne nepremičnine. Vaške hiše so že skoraj povsem izginile. Vseh hiš je v modernem Petrogradu okolu 19.000 in v njih po- prečno 140.000 stanovanj. V poslednjih dvajsetih letih se je mestno premoženje povišalo od 112 milijonov do 200 milijonov rubljev. Razsvetljava ulic se je tudi jako razširila; pred dvajsetimi leti so dajale nastavljene svetilnice svetlobo za 158 tisoč sveč, sedanje pa imajo za tri milijone sveč svetlobe. Budget mesta je od 4 milijonov (1883 l.) narasel v tekočem letu na 22 milijonov rubljev. Izmed svetovnih prestolnic zavzema Petrograd po številu prebivalstva deveto mesto. Za časa poslednjega štetja se je naštel v njem 1.440.000 prebivalcev. Od tega, skoro poldrugi milijon dosegajočega števila, je 87-1% pravoslavni, 4-6% Nemcev, 2-3% Poljakov, 1-8% Fincev, 1% Židov; ostale narodnosti tvorijo po štetju 1900 l. skupaj 3-2% mestnega prebivalstva. Kako hitro je rasel Petrograd, razvidimo najbolje iz naslednjih števil. Za časa vlade Elizabete je imel 150.000 prebivalcev, za časa Katarine II. 250.000, za časa Aleksandra I. 425.000, za Nikolaja 515.000, za časa Aleksandra II. 843.000 in sedaj, kakor rečeno, skoraj poldrug milijon. — Tujih državljanov živi v Petrogradu 22.336 in sicer 11.220 Nemcev, 2400 Francozov, 2094 Angležev itd. Najmanj je v Petrogradu Portugalcev (9). Izmed 804 ruskih časopisov izhaja dobra četrtinka v Petrogradu. Med njimi so časopisi, ki štejejo po 30—60 tisoč na-

ročnikov („Seljskij Vestnik“, „Niva“). Samo z izdajanjem tednika „Nive“ ima opraviti nad 1000 ljudi. V Petrogradu je tudi ena izmed največjih svetovnih bibliotek, ki je štela že pred leti nad milijon zvezkov, a ne le knjig ruskih, marveč tudi ostalih evropskih in zlasti vseh slovanskih jezikov. Tudi slovenskih je že dokaj med njimi. Srce Rusije je sicer Moskva, toda glava je Petrograd. P. M.

NAŠE SLIKE.

Srečko Magolič: **Ob Gradašici pri Kozarjih** (Umetniška priloga). — Anton Gvaiz: **Dobre moje kokoši** (Umetniška priloga. Trobarven tisk.) Profesor Anton Gvaiz spada med najbolj priznane in ugledne slovenske slikarje. Njegove slike v prvi in drugi slovenski umetniški razstavi so vzbujale največjo pozornost. Gvaiz slika pokrajine, žanrske in portretne slike in tihožitja. Živi v Gorici kot profesor risanja na srednji šoli. — Vlaho Bukovac: **Petero čutov**. Bukovac je najznamenitejši jugoslovanski moderni slikar, čegar dela so žela priznanje tudi v tujini, na Dunaju, Monakovem in Parizu. — Šaloun in Pfeiffer: **Spomenik Jana Husa**. (Načrt.) Isti dan, ko se je vršila v „Zvezdi“ v Ljubljani velika veselica, ki so jo priredile zavedne Slovenke na korist spomeniku dr. Prešernu, se je položil v Pragi na Velikem trgu pred Tynsko cerkvijo z največjo slovesnostjo temeljni kamen za ta gigantski, prekrasni spomenik Janu Husu. (Več glej članek na str. 295.) — Fr. Pavačič: **Deca raja**. V italijanskem grajskem parku pleše na solncu vesela, dasi ubožna mladina. — Fr. Boucher: **Mlada ljubezen**. Francoski umetnik akademik, živeč od l. 1703—1770., je podal tu ljubezniv prizor s paše med pastirjem in pastirico. — Jakob Arbes. (Portret). — Praga: **Karlov most in Mala Stran s Hradčani**. L. 1357—1507 sezidani, 497 m dolgi, 10 m široki Karlov most s 16 oboki ter s 30 sohami in skupinami kipov je med prvimi znamenitostmi Zlate Prage. Na tem mostu se je vršil l. 1648 boj Čehov s Švedi in l. 1744 s Prusi. Spomenik sv. Janeza Nepomuka sredi mostu je bil izgotovljen l. 1683 v Norinberku ter postavljen v spomin temu deželnemu patronu, ki ga je dal cesar Venceslav s tega mostu med 6. in 7. obokom vreči v Vltavo. 16. maja vsakega leta romajo Čehi k temu mostu. V ozadju slike se vidi praška Mala Stran na levem bregu Vltave in Kapitol Prage, Hradčani z raznimi velikimi palačami, samostanom in z dvorom čeških kraljev, katedralo sv. Vida in drugimi zgodovinsko znamenitimi stavbami. — Praga: **Veliki trg z mestno hišo in Tynsko cerkvijo**. Med mestno hišo in Tynsko cerkvijo se postavi Husov spomenik. Tynsko cerkev so začeli zidati leta 1360, dovršil jo je l. 1460 Jurij Podjebradski, ki je bil v njej kronan češkim kraljem l. 1458. V cerkvi je grobnica zvezdogleda Tycha Braha in v njej sta pridigovala Janez Nepomuk in Hus. Krasna cerkev je bogata raznih zgodovinskih spomenikov in dragocenih umotvorov. Mestna hiša (zgrajena l. 1838-48 v gotskem slogu) stoji na mestu stare, podrté mestne hiše, od katere sta ostala le kapela in veliki stolp (iz l. 1474) s krasnim portalom in čudovito uro, v kateri naznačujejo dnevne ure sohice 12 apostolov in smrti. Pred to palačo je bilo 21. junija 1621 obglavljenih 21 čeških protestantskih plemičev, febr. 1633 pa 11 višjih častnikov, ki jih je dal usmrtiti Wallenstein radi njih bojzljivosti v bitki pri Lützeniu. — J. Malčevskij: **Obsojenci v Sibiriji**. Poljski slikar podaja tu pretresljiv prizor iz Sibirije. Prisilni delavci kaznjenci počivajo od dela. Kes, obup, trpljenje in beda se jim čita z obrazov. — **Z razstave ženskih ročnih del**. (Po fotografiji.) Silka kaže majhen del razstave v „Mestnem domu“. — Fr. Boucher: **Venera pri toaleti**.

Veliki požar!

zamore se lahko in naglo pogasiti samo s

Smekalovimi brizgalnicami

nove sestave, koje od desne in leve strani vodo vlečejo in mečejo.
V vsakem položaju delujoče, kretanje brizgalnice nepotrebno!

R. A. Smekal, Zagreb

skladišče vseh gasilnih predmetov, brizgalnic, cevi, pasov, sekiric, sesalk in gospodarskih strojev.

Josipina Schumi

tovarna
gladčic in kanditov
v Ljubljani.

Priporočam p. n. čast.
gosp. trgovcem in
sl. občinstvu svojo
največjo, najcenejo
zbirko sladničarskih izdelkov.

Vsakovrstne času primerue predmete, kakor:

fine bombone, čokolado, pecivo itd.

Vse v izborni kakovosti ter po kolikor mogoče nizki ceni.

Privatna naročila izvršujem točno ter le proti poštnem povzetju.

Tiskarna knjig in umetnin
DRAGOTIN HRIBAR

v Ljubljani

Knjigoveznica.

priporoča se slavnim
uradom, odborom in zastopom,
gospodom založnikom, trgovcem in slavnemu občinstvu sploh
za izvršitev vsakoršnih, bodisi enostavnih, kakor tudi najfinejših
moderno opremljenih tiskovin.

Postrežba točna, cene zmerne!

I. kranjska tvornica pletenin in tkanin

DRAGOTIN HRIBAR

v Ljubljani

priporoča cenjenim gg. trgovcem in kramarjem v mestu in na deželi svoje
izdelke, kakor: **nogavice, rokavice, gorenjske jopiče, gamašne, otročja
oblačilca, telovnike za gospode in lovske telovnike itd., itd.**

Blago najboljše kakovosti, cene nizke, postrežba točna.

Slavnemu občinstvu v Ljubljani pa najuljudneje priporo-
čam v nakupovanje omenjenih predmetov svojo
tovarniško zalogo v Šelenburgovih ulicah št. 13.

Kdor kupi enkrat ostane gotovo zvest
naročnik mojih izdelkov.

Naročnina „Slovana“ znaša na leto 12 K, na pol leta 6 K, na četrt leta 3 K.
Posamezni zvezki po 1 K 20 h. Dijakom je naročnina znižana na 10 K letno.
Za Nemčijo 13 K 50 h, za druge države 15 K. — **Cena inseratom:** Dvostopna
petit-vrsta 30 h za enkratni tatis; za večkrat po dogovoru.

Lastnina in tisk D. Hribarja v Ljubljani. — Odgovorni urednik Anton Gregorec v Ljubljani.